

Ім'я користувача:
Полтавський інститут економіки і права Полтавськи...

ID перевірки:
1016125986

Дата перевірки:
29.02.2024 18:08:06 EET

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
18.03.2024 11:22:34 EET

ID користувача:
100011301

Назва документа: Пинзару А.В Магістерська

Кількість сторінок: 75 Кількість слів: 14682 Кількість символів: 117521 Розмір файлу: 729.52 KB ID файлу: 1015859746

5.06% Схожість

Найбільша схожість: 0.77% з Інтернет-джерелом (<https://lib.iitta.gov.ua/739532/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D..>)

4.94% Джерела з Інтернету

320

Сторінка 77

0.43% Джерела з Бібліотеки

38

Сторінка 79

0% Цитат

Не знайдено жодних цитат

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

ВСТУП

Термін "синдром" вказує на набір ознак або характеристик. Синдром Дауна отримав свою назву на честь англійського лікаря Джона Дауна, який вперше детально описав його в 1866 році. Зв'язок між вродженим синдромом та зміною кількості хромосом був виявлений лише в 1959 році французьким генетиком Жеромом Леженом.

Синдром Дауна представляє собою одну з форм генетичної патології, при якій каріотип зазвичай складається з 47 хромосом замість звичайних 46. Вона характеризується наявністю додаткових копій генетичного матеріалу 21-ї хромосоми, або цілої хромосоми (трисомія), або її ділянок (наприклад, за рахунок транслокації). Наслідки від наявності додаткової копії сильно розрізняються залежно від кількості додаткового генетичного матеріалу, генетичного оточення і чистої випадковості. Поведінка батьків та фактори навколишнього середовища на це ніяк не впливають.

Перший Міжнародний день людини з Синдромом Дауна був проведено 21 березня 2006 року. День і місяць були обрані відповідно до номеру пари і кількості хромосом.

Дослідження психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна є дуже актуальним і важливим напрямком наукових та практичних досліджень. Синдром Дауна - це генетичне захворювання, яке виникає внаслідок наявності додаткового копіювання 21-го хромосоми. Люди з цим синдромом можуть зіткнутися з різними викликами та особливостями в розвитку, включаючи психологічні аспекти.

Ось деякі аспекти, які підкреслюють актуальність досліджень психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна:

1. Індивідуалізація підходу: кожна дитина із синдромом Дауна має унікальні особливості та потреби. Важливо вивчати, які методи та стратегії найефективніше сприяють їхньому навчанню та соціалізації.

2. Психологічне благополуччя: вивчення факторів, які впливають на психологічне благополуччя дітей із синдромом Дауна, допоможе розробити ефективні програми психологічної підтримки та адаптації.
3. Сприяння соціальній інтеграції: дослідження процесів соціалізації та інтеграції дітей із синдромом Дауна у шкільне середовище можна вдосконалити програми інклюзивної освіти та розвивати стратегії підтримки сприятливого соціального оточення.
4. Розвиток комунікаційних навичок: одні з основних викликів для дітей із синдромом Дауна пов'язані з розвитком мовлення та комунікаційних навичок. Дослідження в цьому напрямку може сприяти розробці ефективних методик інтеракції та навчання.
5. Підготовка педагогів: важливо досліджувати, як підготувати вчителів та інших фахівців до роботи з дітьми із синдромом Дауна, щоб забезпечити їм максимально комфортне та ефективне навчання.
6. Формування самооцінки: дослідження психологічних аспектів самооцінки та самосвідомості дітей із синдромом Дауна може допомогти в їхньому психосоціальному розвитку.

Врахування цих аспектів необхідне для створення інклюзивних середовищ, де кожне дитя має можливість максимально реалізувати свій потенціал та вести повноцінний спосіб життя.

Концептуальні засади дослідження психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами є закладеними в працях визначених авторів, таких як М. Бетшоу, Л. Вавіної, Т. Вісковатової, А. Замши, А. Душки та інших.

Ці концептуальні засади включають у себе теоретичні підходи до вивчення психологічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, а також методологічні підходи до проведення наукових досліджень в цій області. Автори розглядають питання взаємодії між психологічним супроводом та освітнім процесом, вивчають вплив різних факторів на психічний стан та розвиток дітей з особливими потребами.

Основні ідеї та підходи цих авторів можуть включати у себе розгляд адаптації педагогічних методик до індивідуальних особливостей дітей, визначення стратегій психологічного супроводу для оптимізації навчального процесу та розвитку кожної дитини з особливими освітніми потребами.

Метою роботи є дослідження теоретико-методичних засад психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна.

Відповідно до мети роботи необхідно вирішити наступні завдання:

1. Розглянути феномен психологічного супроводу в психологічній науці.
2. Проаналізувати психологічний супровід як предмет наукового дослідження.
3. Розкрити особливості психологічного супроводу в соціально-психолого-індивідуальному вимірі особистості.
4. Описати методи емпіричного дослідження.
5. Провести опис комплексу психодіагностичних методик.
6. З'ясувати особливості забезпечення якісного психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна: зміст, форми, методика.
7. Провести аналіз ефективності системи забезпечення психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна як умова їх адаптації, соціалізації й інтеграції.

Об'єкт дослідження – психологічний супровід дітей із синдромом Дауна.

Предмет дослідження – теоретичні та методичні засади психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна.

Методи дослідження. Для забезпечення достовірності висловлених положень, висновків і вирішення поставлених завдань у дослідженні використано різноманітні методи, які взаємодіють між собою:

1. Теоретичні методи:
 - Дедуктивний метод (аксіоматичний і гіпотетико-дедуктивний). Використовується для системного опису об'єкта дослідження.

- Індуктивний метод. Використовується для виявлення закономірностей та систематизації результатів емпіричного дослідження.
- Моделювання (структурно-функціональне). Використовується для створення системних моделей дослідження.
- Експертні оцінки. Використовуються для інтуїтивно-логічного аналізу з подальшою кількісною оцінкою суджень щодо різних аспектів розвитку школярів із синдромом Дауна.

2. Емпіричні методи:

- Спостереження, бесіда, аналіз продуктів діяльності. Використовуються для збору емпіричних даних.
- Психодіагностичні методики, включаючи модифіковану методику діагностики самооцінки Дембо-Рубінштейна і методику оцінки рівня шкільної мотивації.

3. Математично-статистичні методи:

- Якісний та кількісний аналіз емпіричних показників. З використанням методів математичної статистики, таких як t-критерій Стьюдента для незалежних та залежних вибірок, і коефіцієнт кореляції r-Пірсона.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що була розроблена та апробована система психологічного супроводу як одного з механізмів підтримки та психологічної допомоги школярам із синдромом Дауна.

Структура магістерської роботи включає в себе вступ, три розділи основної частини, висновки, список використаних джерел та додатки. Ця структура дозволяє систематично розглянути та представити результати дослідження, описати розроблену систему психологічного супроводу, а також надає чітку логіку викладу матеріалу.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

1.1. Феномен психологічного супроводу в психологічній науці

Психологічний супровід – це комплексний психологічний підхід, спрямований на надання психологічної допомоги та підтримки особам у різних життєвих ситуаціях [12].

Цей феномен має важливе значення в психологічній науці та практиці з численними аспектами:

1. Індивідуалізація підходу. Психологічний супровід передбачає розробку індивідуального підходу до кожної конкретної особи або групи. Це дозволяє враховувати унікальні особливості особистості, її потреби та контекст, в якому вона знаходиться.
2. Психологічна допомога в кризових ситуаціях. Психологічний супровід особливо важливий в кризових ситуаціях, таких як стрес, травми, втрати чи конфлікти. Психологи можуть надавати емоційну підтримку та допомагати особам ефективно впоратися з негативними емоціями.
3. Розвиток особистості. Психологічний супровід сприяє розвитку особистості, самопізнанню та самореалізації. Психолог допомагає особі зрозуміти власні мети, цінності та ресурси для досягнення успіху та задоволення в різних сферах життя.
4. Професійний розвиток. У контексті професійного супроводу, психолог може надавати підтримку у кар'єрному розвитку, вирішенні конфліктів на роботі, покращенні комунікативних навичок та підвищенні рівня мотивації.
5. Психологічна підтримка в освіті. Психологічний супровід є важливим компонентом освітнього процесу. Психолог може допомагати студентам у

вирішенні навчальних труднощів, надавати консультації щодо вибору професії та розвитку навичок саморегуляції.

6. Вдосконалення міжособистісних відносин. Психологічний супровід може сприяти вирішенню конфліктів та поліпшенню взаєморозуміння в міжособистісних відносинах.
7. Дослідження та інновації. В рамках психологічного супроводу здійснюється наукове дослідження різних аспектів психіки людини та ефективності психологічних методів.

Всі ці аспекти психологічного супроводу взаємодіють для забезпечення гармонійного розвитку та психічного благополуччя особи в різних сферах її життя [7].

В основу психологічного супроводу розвитку особистості учнів покладені ідеї посилення суб'єктності партнерів по спілкуванню, спрямовані на створення психологічних умов для успішного навчання і надання допомоги в самостійному творчому розвитку в ситуаціях шкільної взаємодії.

Психологічний супровід передбачає проходження за природним розвитком дитини на конкретному віковому і соціокультурному етапі онтогенезу і спирається на реальні особистісні досягнення дитини. Таким чином, супровід слідує логіці розвитку дитини, а не штучно задає йому цілі і завдання розвитку [18].

В якості основного аксіологічного принципу ідеї і моделі психологічного супроводу виступає безумовне признание цінності внутрішнього світу кожного учня, пріоритетність потреб, цілей і цінностей його розвитку.

При цьому акцентується увага на тому, що дорослий може зіграти важливу роль в становленні і розвитку унікального світу дитини, проте дорослий не має права перетворюватися на зовнішнє психологічне джерело розвитку, оскільки внутрішній світ дитини автономний і незалежний.

Таким чином, психологічний супровід полягає в створенні умов для організації співпраці учнів, спрямованого на самопізнання, пошук шляхів

самоврядування їх внутрішнім світом і системою відносин. При цьому ніщо не може бути змінено у внутрішньому світі дитини крім її волі і бажання. Супровід учня дозволяє сфокусувати увагу психолога на головному – особистості дитини.

Психологічний супровід розвитку суб'єктів навчання означає об'єднання діяльності всіх учасників освітнього процесу для спрямування на розвиток та надання допомоги. Цей процес спрямований на активізацію власних ресурсів розвитку, стимулювання механізмів саморозвитку особистості під час різних життєвих ситуацій у передпрофесійному становленні учнів. Ключовими аспектами є взаємодія в системі відносин, а також посилення суб'єктності всіх учасників комунікації в ситуаціях шкільної взаємодії [35].

Цей підхід покликаний сприяти розвитку особистості школяра, сприяти його самореалізації та адаптації до викликів навчання. Система психологічного супроводу ставить за мету не лише вирішення конкретних навчальних завдань, але й створення позитивного середовища, сприятливого для взаємодії та особистісного зростання кожного учасника освітнього процесу.

Основною метою психологічного супроводу розвитку особистості учнів є забезпечення оптимальної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу. Психологічний супровід представляється одним з напрямків діяльності психолога по створенню особливим чином організованого розвиваючого середовища.

Провідне місце в процесі психологічного супроводу відводиться психологу. З позицій особистісно орієнтованої освітньої парадигми основним завданням практичного психолога є психологічний супровід розвитку особистості, метою якого є створення необхідних психологічних умов для її найбільш ефективного становлення. Специфіка його ролі полягає в створенні оптимальних умов для розвитку дитини відповідно до того шляху, який вона сама вибрала з урахуванням вимог педагогів і батьків.

Реалізуючи ідеї психологічного супроводу учнів, психолог у своїй професійній діяльності в умовах навчання повинен здійснювати наступне:

1) систематичний моніторинг психолого-педагогічного статусу учня в дитячому колективі і динаміку його розвитку в процесі навчання в школі;

2) створення соціально-психологічних умов для розвитку особистості учнів та їх успішного навчання, які передбачають розробку індивідуальних і групових програм психологічного розвитку на підставі даних психодіагностики;

3) створення спеціальних соціально-психологічних умов для надання допомоги учням, які мають проблеми в психологічному розвитку і навчанні [45].

Виходячи із загальних принципів і правил роботи практичного психолога в освіті і принципів гуманізації освітнього процесу, ми визначили принципи, які можуть лягти в основу психологічного супроводу розвитку особистості учнів:

- принцип чесності і щирості передбачає, що в роботі з дітьми психолог повинен бути до кінця правдивим і відкритим, тому що фальш і удавання дитина розпізнає швидко;

- принцип безумовної поваги гідності і недоторканності особистості не допускає презирливого, неповажного ставлення до особистості учнів і безцеремонного втручання в їх внутрішній світ;

- принцип взаємовідповідальності з опорою на принцип "Не нашкодь" регламентує правила відносин психолога з респондентом;

- принцип компетентності вимагає від психолога вирішення тих питань, в яких він професійно обізнаний;

- принцип практичної доцільності задає адекватність цілей теоретичного обґрунтування та вибору методичного інструментарію;

- засада конфіденційності передбачає, що інформація, отримана психологом під час його роботи з випробуванням на підставі довірчих відносин, не може бути розкрита поза узгодженими умовами;

- засада інформованої згоди вимагає, щоб психолог, замовник і респондент були повідомлені про етичні принципи та правила психологічної діяльності та брали в ній участь добровільно;

- засада неупередженості передбачає відсутність упередженого ставлення до респондента;

- принцип варіативності - це володіння поєднанням різноманітних теоретичних підходів і психотехнологій відповідно до індивідуальних особливостей учнів;

- принцип безперервного особистісного і професійного розвитку забезпечує внутрішні і зовнішні умови його здійснення, орієнтованого на розвиток особистості [25].

Дані принципи супроводу розвитку особистості учнів психолог може використовувати як в роботі з дітьми, які навчаються в профільних, так і непрофільних класах загальноосвітньої школи. Однак для профільного навчання принцип безперервного особистісного та професійного розвитку є провідним, а всі інші підпорядковані йому.

В рамках пропонованої парадигми психологічного супроводу оточуючі учня дорослі надають йому різноманітну підтримку відповідно до своєї соціальної, професійної або особистісної позиції. У зв'язку з тим, що педагог в істотній мірі задає параметри освітнього простору, його роль має велике значення при орієнтації школяра на ті чи інші шляхи інтелектуального та етичного розвитку. Батькові в даній системі відводиться роль носія і транслятора певних мікрокультурних цінностей, при цьому його вплив має не стільки формуючий, скільки регулюючий характер.

Профільний етап навчання ґрунтується на здібностях учнів самостійно і цілеспрямовано займатися самоосвітою, самозміною, а також базується на процесі активного особистісного та професійного самовизначення. На даному етапі психологічного супроводу психологом вирішуються наступні завдання:

- посприяти в самовивченні професійного потенціалу особистості учня;
- підтримувати сприятливий клімат в учнівському та педагогічному середовищі;
- сприяти у вирішенні питань індивідуального розвитку старшокласників.

Діяльність психолога по супроводу учнів в умовах профільного навчання створює умови для вибору і прийняття напрямку подальшого навчання і підвищення психологічної готовності учнів до особистісного та професійного самовизначення.

Рішення психологом завдань даного етапу навчання в сучасній школі досягаються діагностичними методами і методиками, технологіями консультацій, корекційно-розвиваючими заняттями з учнями, зустрічами на батьківських зборах, семінарами і виступами на педраді, методичних об'єднаннях педагогів, стендовими формами, відеоматеріалом та екскурсіями на робочі місця за профілем навчання, тематичними бесідами з учнями та ін. [45]

Для успішного супроводу розвитку особистості школяра психологи працюють не тільки з учнями, а й педагогами, батьками, які так само є суб'єктами освітнього процесу.

У діяльності психолога з психологічного супроводу педагогів, які реалізують навчання школярів, вирішуються такі завдання, як:

- вивчення обізнаності про сутність та організацію профільного навчання (анкетування, бесіда);
- виявлення психологічної культури педагогів-предметників (анкета «Учитель-учень», спостереження»);
- встановлення мотивів педагогічної діяльності (опитування за мотивами педагогічної діяльності, спостереження);
- вивчення педагогічної компетентності вчителів-предметників (методика з оцінки готовності особистості до педагогічної діяльності, спостереження);
- визначення бажання навчати за яким-небудь профілем (анкетування, бесіда).

Психолог, реалізуючи завдання супроводу батьків учнів, які навчаються в профільних класах, вирішує наступні проблеми:

- самозадоволення батьками результатом профільного навчання (анкетування, бесіда);

- перспективи профосвіти дитини (анкетування, бесіда);

- труднощі, з якими зустрілися батьки та їхня дитина в процесі профільного навчання (анкетування, бесіда).

Дана робота психолога дає матеріал для аналізу і профілактики недоліків організації умов профільного навчання, пов'язаних з домашньою підготовкою дітей, участю в цьому батьків, а також для корекції отриманого психолого-педагогічного досвіду.

Таким чином, психологічний супровід – напрямок діяльності психологічної служби, що забезпечує єдність діяльностей всіх учасників освітнього процесу по створенню умов для розвитку і надання учням допомоги, спрямованої на активізацію власних ресурсів розвитку, запуску механізмів саморозвитку особистості при вирішенні різних життєвих ситуацій, на систему відносин, на посилення суб'єктності партнерів по спілкуванню в ситуаціях шкільної взаємодії. Психологічний супровід учнів розглядається як супровід по його життєвому шляху, яке має на увазі рух разом з ним, поруч з ним, а іноді – попереду. В умовах навчання психологічний супровід дозволяє психологу допомогти учням у вирішенні ряду проблем, пов'язаних з їх подальшим професійним становленням.

1.2 Психологічний супровід як предмет наукового дослідження

У наукових дослідженнях існує різноманітність підходів до формулювання мети та завдань психологічного супроводу, а також його сутності. Різні визначення можуть існувати, наприклад, психологічний супровід може бути розгляданий як форма психологічної підтримки, орієнтована на підсилення, удосконалення, розвиток та самовдосконалення самосвідомості особистості. Також його можна розглядати як цілісний, безперервний процес вивчення, аналізу, розвитку та корекції когнітивних, мотиваційних, емоційно-вольових процесів особистості.

У дослідженнях визначного українського психолога І. Бега акцентується на тому, що повноцінний розвиток особистості дитини відбувається завдяки психологічному супроводу лише тоді, коли вона стає активним суб'єктом практичної діяльності [3]. Засоби психологічного супроводу можуть створювати умови освітньо-вихованого середовища, де діти можуть постійно застосовувати набуті знання під час занять.

З позицій психологічної допомоги Яковлева С. Д. розглядає психологічний супровід як роль психолога у чіткому, обґрунтованому, передбачуваному втручанні у психологічний розвиток дитини та педагогічний процес дорослих. Вона підкреслює, що втручання передбачає поступову передачу функцій керування саморегуляцією та самоконтролем самими суб'єктами взаємодії з психологом [52].

Ілляшенко Т. визначає психологічний супровід як метод, що сприяє створенню умов для прийняття суб'єктом оптимальних рішень у різноманітних ситуаціях життєвого вибору. Згідно з її точкою зору, супровід означає надання допомоги суб'єкту у прийнятті рішень в ускладнених ситуаціях життєвого вибору [16].

Дослідження вітчизняних вчених, таких як Варбан Є. та інші, вказують на схожі позиції щодо проблеми психологічного супроводу [6]. Вони визначають психологічний супровід як комплексний метод, спрямований на забезпечення психологічної безпеки дитини та оснащення її ресурсами для самостійної протидії різним негативним впливам. Також він передбачає формування вміння самовдосконалення шляхом цілеспрямованого свідомого навчання для досягнення фізичного, душевного та соціального оптимального пристосування до середовища.

Ці вчені вважають, що психологічний супровід є комплексним методом, що об'єднує різні методи психологічної діяльності, спрямованих не лише на дитину, а й на її оточення. Такий метод визначає новий статус фахівця, покладаючи акцент на його профільність, дієвість, активність та наступність.

Бабак К. В. поділяє схожу точку зору, визначаючи, що результати психологічної допомоги залежать від рівня особистісного та духовного розвитку практичного психолога. Він наголошує на важливості ініціативності, вміння контролювати ситуацію та готовності нести відповідальність за прийняті рішення та їх наслідки [1].

Дослідники також визначають, що основні завдання психологічного супроводу ґрунтуються на пошуку індивідуального психологічного підходу до людини, включаючи вирішення конкретних проблем, орієнтацію на особистісний розвиток та духовне зростання, а також участь у формуванні нових форм життя.

Додатково, Бабак К. В. розглядає відповідальність як здатність суб'єкта досягати результатів своїми зусиллями, пов'язуючи це із ініціативністю, вмінням керувати ситуацією та здатністю приймати ситуацію в цілому. Він підкреслює формування внутрішньої відповідальності, що пройшов кілька стадій розвитку, від зовнішніх форм до суб'єктності прийняття відповідальності та здатності реалізовувати прийняті рішення в життя [1].

У процесі психологічного супроводу особа набуває досвіду аналізу проблемних ситуацій, визначення мети, формування адекватного вибору та аналізу способів власних дій.

Велитченко Л. К. розглядає супровід як "психотехніку" та приділяє особливу увагу методологічним принципам об'єднання філософії і практики в цьому методі [7]. Він визначає основні відмінності психотехнічного пізнання, зокрема:

1. Філософія практики. Підкреслення філософії практики вказує на важливість практичного використання знань та методів.
2. Цінності іманентні процесу пізнання. Визначення цінностей, що властиві процесу пізнання, як внутрішніх та невід'ємних.
3. Адресат – психолог-практик. Визначення психолога-практика як основного адресата цього методу.

4. Суб'єкт пізнання – зацікавлений учасник. Підкреслення активності та інтересу учасників у процесі пізнання.
5. Контакт спрямований на об'єднання суб'єктів психотехнічної ситуації. Акцент на зближенні суб'єктів у психотехнічній ситуації.
6. Процес і процедури – гнучкі, чутливі до наявної ситуації. Підкреслення гнучкості та чутливості методів до конкретної ситуації.
7. Знання – внутрішнє, особистісне, про «себе» або «про іншого». Оповідання про важливість внутрішнього та особистісного знання, яке стосується самого суб'єкта або іншої особи.

Гаврилов О. В., вказуючи на провідну роль прикладної психології, психотехніки та психіатрії у розвитку психологічних наук, визначав необхідність перебудови їх принципів та методів у контексті реальної педагогічної практики [8].

Мозолюк-Коновалова О. М., досліджуючи психологічний супровід, визначає основні його тенденції, розглядаючи його як систему професійної діяльності психолога. Вона виділяє його як мультидисциплінарний метод, який об'єднує зусилля педагогів, психологів, соціальних і медичних працівників, спрямований на формування орієнтаційного поля розвитку та включення суб'єкта в активну роль [30].

Отже, психотехніка супроводу, як розглядається в контексті вищезазначених досліджень, базується на методологічних принципах об'єднання філософії та практики, акцентуючи активну участь та внутрішні цінності суб'єктів пізнання.

Мозолюк-Коновалова О. М. відзначає, що психологічний супровід відрізняється від корекції тим, що його головною метою є не лише "виправлення недоліків", але й пошук прихованих ресурсів людини та використання її власних можливостей [30]. В контексті рефлексивно-діяльнісного підходу, якого дотримується Міщенко М.С., основна увага приділяється формуванню рефлексії особистості [29]. Він вважає рефлексію

важливим критерієм психічної зрілості, формування якої досягається в процесі психотерапії.

Рефлексія розглядається як важливий елемент психіки, який формується в процесі онтогенезу. У процесі психологічного супроводу, внутрішня робота особи стає більш ефективною завдяки розвиненій рефлексії. Це психічне новоутворення допомагає особі визначати та розуміти власні думки, почуття, цінності та дії, що в свою чергу сприяє більш глибокому осмисленню та самопізнанню.

Супровід включає різноманітні методи, такі як психодіагностика, психокорекція, психологічне консультування, і стає комплексною технологією підтримки та допомоги у вирішенні завдань особистісного розвитку, виховання, соціалізації тощо. Цей підхід має системний характер і включає різні методи діагностико-корекційної роботи, розглядаючи їх як комплексну технологію підтримки і допомоги.

У наукових дослідженнях часто зазначається модель соціальної підтримки сімей, де супровід описується як "ведення випадку" або "соціальна робота з індивідуальним випадком". Ця модель широко використовується в практиці країн, таких як Велика Британія, США та інші.

"Ведення випадку" розглядається як процес ідентифікації особи з конкретними соціальними потребами. Цей процес включає розробку та виконання плану, за яким соціальні, освітні і психологічні ресурси використовуються найбільш ефективно для досягнення оптимального результату для особи. Основною метою "ведення випадку" вважається оптимізація функціонування особистості з комплексними потребами, забезпечуючи якісні та ефективні послуги.

"Ведення випадку" ґрунтується на використанні комплексних моделей соціально-психологічної роботи, таких як психосоціальне і кризове втручання. Ці моделі передбачають встановлення тривалих відносин, корекцію становища особи через її розвиток і забезпечення доступу до ресурсів. З іншого боку,

"соціальна робота з індивідуальним випадком" включає надання соціально-психологічної допомоги особі на основі психосоціальних, поведінкових і системних концепцій. Цей підхід сприяє розв'язанню інтрапсихічних, міжособистісних і соціальних проблем розвитку та реалізується через безпосередню взаємодію "віч на віч" або "один на один".

Реалізація соціально-психологічного супроводу включає в себе взаємодію між фахівцем і особою, яку супроводжують. Цей процес передбачає послідовність дій, спрямованих на поліпшення ситуації та врахування тих питань, які можуть бути вирішені самостійно. Такий підхід сприяє формуванню відповідальності за кінцевий результат не лише у фахівців, але й у особи, яка отримує допомогу. Ця модель цілеспрямованої комплексної соціально-психологічної допомоги особі або сім'ї отримала широке використання в Україні в роботі з різними категоріями клієнтів, що отримують підтримку від центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

В українських наукових дослідженнях визначені теоретичні та методологічні аспекти такої діяльності, сформульовані основні принципи і підходи до її реалізації (Калініна Т. С.). Вчена розглядає соціально-психологічний супровід як форму комплексної психологічної і соціальної роботи, спрямованої на забезпечення допомоги та патронажу сім'ї, дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів і підвищення їхнього рівня особистісного розвитку та соціального статусу [18].

За дослідженнями Засенко В. В., соціально-психологічний супровід включає в себе завдання подолання труднощів у діяльності, спілкуванні, адаптації до соціуму та підвищення соціального статусу. Вони визначають різні форми роботи, за допомогою яких реалізуються ці завдання, такі як соціально-психологічна допомога та соціальний патронаж. В контексті їх досліджень, супровід розглядається не як окремий вид соціальної роботи, а як складова соціально-психологічних підходів [14].

За висновками Єрмакова І.Г., соціально-психологічний супровід включає роботу, спрямовану на забезпечення оптимальних умов для життєдіяльності сімей, дітей і молоді, за допомогою надання необхідних соціально-психологічних послуг та допомоги. Фахівець, який проводить таку роботу, має на меті підтримку сім'ї (особи) в різних аспектах життєдіяльності та формування їхньої здатності самостійно подолати труднощі. Зазначені автори розглядають індивідуальну роботу як комплексну діяльність, в якій використовуються різні види соціально-психологічної роботи [12].

Сак Т. В. розглядає соціально-психологічний супровід як тривалу та різноманітну форму допомоги, орієнтовану на створення умов для усунення причин соціального неблагополуччя або їх компенсацію. Основна мета цієї допомоги полягає в сприянні процесу формування вмінь особистості (сім'ї) у самостійному розв'язанні проблем, подоланні труднощів та реалізації свого соціального і виховного потенціалу, а також прав у суспільстві [39].

Відповідно до Таранченко О. М. та Найда Ю. М., соціально-психологічний супровід акцентує увагу на діяльності соціальних працівників або групи соціальних працівників, спрямованої на створення оптимальних соціально-психологічних умов для розвитку дітей, що виховуються в різних соціальних умовах. Зокрема, наголошується на важливості завдань соціально-психологічного супроводу, спрямованих на створення позитивного психологічного клімату в сім'ї та соціумі, а також на створення умов для розвитку дітей з урахуванням їхніх індивідуальних потреб [47].

Отже, супровід на соціально-психологічному рівні базується на впровадженні комплексного індивідуального підходу до вирішення проблем особи чи сім'ї. Це досягається шляхом надання різноманітних видів соціальної та психологічної допомоги, консультування та інших послуг. Відомі фахівці визначають різні форми соціально-психологічної роботи, такі як відвідування сім'ї, телефонні розмови, бесіди, організація зустрічей, тестування, діагностика, інтерв'ю, тренінги, групи взаємопідтримки та інші. [47]

Отже, соціально-психологічні дослідження психологічного супроводу ґрунтуються на різних підходах до опису цього процесу через різноманітні форми соціально-психологічної роботи, відповідно до завдань, що повинні бути вирішені. Супровід може включати в себе соціально-психологічну допомогу, соціальну реабілітацію, соціальне виховання, психологічну, педагогічну та соціальну підтримку, консультування та інші заходи з метою вирішення різних проблем та досягнення поставлених цілей особистості.

У численних наукових працях основний підхід до технології психологічного супроводу акцентується на особистісно-орієнтованому вимірі. Для розуміння психологічної природи певної властивості особистості і визначення її функції в процесі діяльності важливо розглядати цю властивість в контексті особистісних мотивів і цілей. Проблема супроводу особистості та її адаптації до сучасного суспільства актуальна через вплив соціальних чинників на поведінку людини, як підкреслено Н. Заплотинською та іншими дослідниками [13].

Загальний висновок вчених полягає в тому, що реакція і внутрішнє життя особистості залежать від її утворених особливостей, які формуються в процесі соціального досвіду, від потреб, мотивів, інтересів і установок — коротше кажучи, системи відносин до дійсності.

Арістотель, Р. Декарт, Дж. Локк раніше розглядали вивчення ресурсів особистості як визначення нормативного образу самості, який визначається зовнішніми факторами соціокультурної динаміки, і розглядали їх через призму основних законів діалектики. Підходи вчених до проблеми супроводу особистості в контексті особистісних змін пояснюються тим, що цей перехід відбивається у формі стрибка в структурі онтогенезу, представляючи собою розрив із старим досвідом та адаптацію до нового.

Розуміння вказаних динамічних характеристик є основою для передбачення психологічного супроводу процесу соціалізації особистості. Згідно з поглядами психологів, таких як Е. Еріксон, З. Фрейд, К. Юнг,

особистісний розвиток визначається розвитком і зміною ідентичності особистості, що виникає внаслідок різноманітних психічних процесів, які виконують різні функції. За словами Т. Калініної, інтегративна якість особистості характеризується її здатністю швидко адаптуватися та змінювати свій статус чи стан у соціальному, культурному або професійному середовищі [17].

Оцінювання таких характеристик включає в себе ряд критеріїв, таких як:

1. Властивості та якості особистості:
 - відкритість до світу.
 - довіра до людей і себе.
 - гнучкість.
 - оперативність.
 - локалізація контролю.
 - толерантність.
2. Психологічні характеристики:
 - рефлексивність.
 - цілепокладання.
 - саморегуляція.
 - самовизначення.
3. Сприйняття змін у соціумі:
 - здатність бачити і розуміти сутність змін.
 - варіативність і альтернативність розвитку ситуації.
4. Мислення та діяльність:
 - конструктивність.
 - продуктивне мислення.
5. Робота з оточуючим середовищем:
 - проектування необхідних змін в мікросоціумі.
6. Проблеморозв'язання:
 - вміння вирішувати проблеми.

7. Адаптація до змін:

- здатність адаптуватися до змін.

Психологічний супровід, орієнтований на особистісний розвиток, враховує ці критерії з метою сприяння розвитку здатності людини самостійно організовуватися, ефективно працювати, адаптуватися до змін у соціальному середовищі та групі, а також втілювати конкретні життєві та професійні потреби.

На основі досліджень Прохоренко Л. І. можна виділити два підходи до психологічного супроводу в контексті особистісного розвитку: перший розглядає його як деперсоніфікований соціально-економічний процес, а другий – як інструмент соціального просування і професійного зростання. Аналіз проблеми соціально-психологічної структури особистості в динаміці та психологічного супроводу на цьому фоні здійснюється досить уважно в роботах, де висвітлюються зміни особистісних ролей, пов'язаних із зміною діяльності [34].

Зокрема, Засенко В. В. підкреслює, що супровід особистості включає діяльнісну мобільність, що реалізується у фактичній діяльності і вимірюється її обсягом та інтенсивністю. Роботи Мозолюк-Коновалової О. М. акцентують увагу на ролі супроводу в особистісній змобілізованості в суспільстві. Автори відзначають, що передумови для такого розвитку створюються внаслідок неперервних змін психологічних і соціальних характеристик людини, а супровід спрямований на розвиток її актуальних ресурсів загалом і на формування сприйняття вимог соціуму [30].

Погляди Мозолюк-Коновалової О. М. відносно детермінант особистісного розвитку висвітлюють значущість конкретних особистісних якостей і здібностей у людини. За її переконанням, супровід особистості повинен спрямовуватися на розвиток соціальної активності, вираженої в готовності брати участь у різних соціальних заходах; адаптивності до різних ситуацій і

функціонально різних видів діяльності; а також у контексті розвитку креативності та аналізу ситуацій [30].

Дослідження М. Хансена та М. Харті щодо статичних моделей супроводу особистості використовують статистичні методи аналізу даних, такі як шляховий аналіз, регресійний і кореляційний аналіз. Їхні дослідження спрямовані на вивчення сталих параметрів, які визначають взаємозв'язок між різними аспектами супроводу та особистісним розвитком [54].

Вчені, такі як Росаріо М. та інші, розглядають психологічний супровід в контексті соціокультурної теорії розвитку особистості. Вони акцентують увагу на двох важливих чинниках: нашаруванні якостей і мобільності, де особистісний розвиток і соціокультурна парадигма суспільства взаємодіють і впливають на розвиток особистості [53].

Дослідження Таранченко О. М. вказують на те, що особистісна мобільність людини має соціальний характер і проявляється виключно в соціальних системах. Розвиток цієї мобільності залежить від якісного психологічного супроводу в соціальному та освітньому середовищі, де відбувається становлення особистості. Таким чином, психологічний супровід розглядається в контексті особистісного розвитку як процес [47].

В області особистісного розвитку супровід характеризується дуальністю і спрямований на розвиток особистісних якостей людини, що може відбуватися тільки через активну участь у діяльності. Згідно з цим підходом, ступінь і рівень розвитку людини можна оцінювати лише через його реалізацію в діяльності. Психологічний супровід як процес враховує комплексні та індивідуальні підходи до його реалізації відповідно до індивідуальних потреб і можливостей особистості.

У даному контексті психологічний супровід охоплює різноманітні форми і методи соціально-психологічної роботи. Надання допомоги залежить від ряду факторів, таких як рівень зацікавленості, внутрішні та зовнішні ресурси

особистості, наявність соціальних інститутів, професійний рівень фахівця, який здійснює соціальний супровід.

Отже, психологічний супровід розглядається як важливий фактор у процесі особистісного розвитку, що враховує індивідуальні особливості і соціальний контекст, сприяючи мобільності та соціальному функціонуванню особистості. Ця диференціація наукових поглядів свідчить про необхідність комплексного та індивідуального підходу до психологічного супроводу у різних аспектах, таких як соціально-психологічний, особистісно-орієнтований та діяльнісний.

1.3. Психологічний супровід в соціально-психолого-індивідуальному вимірі особистості

Соціально-психолого-індивідуальний вимір охоплює взаємодію особистості з соціальним оточенням та внутрішніми психологічними процесами. Психологічний супровід в цьому вимірі спрямований на розуміння та оптимізацію взаємодії індивіда з оточуючим середовищем та його внутрішніми структурами. Ось деякі ключові аспекти психологічного супроводу в соціально-психолого-індивідуальному вимірі:

1. Соціальна адаптація. Психологічний супровід допомагає особі адаптуватися до соціального середовища, розвивати навички взаємодії та спілкування, розуміти соціальні ролі та норми.
2. Міжособистісні відносини. Психологічний супровід допомагає розбиратися в міжособистісних відносинах, розвивати емоційну інтелігенцію та конфліктну компетентність.
3. Самоусвідомлення. Один з ключових аспектів — розвиток самоусвідомлення. Психолог допомагає особі розуміти свої власні потреби, цінності, мети та обмеження.

4. Емоційна регуляція. Психологічний супровід спрямований на навчання ефективним стратегіям регулювання емоцій та впорядкування стресових ситуацій.
5. Розвиток особистісних ресурсів. Психолог допомагає виявляти і розвивати внутрішні ресурси, такі як самостійність, впевненість у собі, та творчість.
6. Саморозвиток і самореалізація. Психологічний супровід сприяє постійному особистісному розвитку та досягненню потенціалу.
7. Психологічний захист. У ситуаціях стресу чи кризи психолог допомагає розвивати ефективні стратегії психологічного захисту.
8. Робота з внутрішніми конфліктами. Психологічний супровід може включати в себе вирішення внутрішніх конфліктів, навчання самоакцептації та розвитку позитивного ставлення до себе [25].

Усі ці аспекти допомагають індивідуумам розбиратися в своїй внутрішній динаміці, розвивати адаптаційні стратегії та підтримувати психічне здоров'я в соціальному контексті. Психологічний супровід в соціально-психолого-індивідуальному вимірі сприяє гармонійному розвитку та самовизначенню особистості в суспільстві.

Модель психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна важливо базується на науковій спадщині В. Мухіної, зокрема на її феноменології розвитку та існування особистості. Ця концепція визнає наступні ключові аспекти:

1. Реальність, яка включає в себе предметний і природний світ, образно-знакові системи, соціально-нормативний і внутрішній простір особистості, розглядається як важлива соціальна умова для розвитку ДИТИНИ.
2. Біологічні передумови та механізми розвитку дитини розглядаються як важливий аспект.

3. Структурні елементи самосвідомості та самотворення особистості розглядаються як соціальна і унікальна одиниця [37].

Отже, концептуалізація проблеми психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна базується на визнанні діалектичної єдності соціальних умов розвитку, вроджених особливостей та внутрішньої позиції дитини.

Відповідно до концепції В. Мухіної, цей структурний підхід до розуміння особистості універсальний і може бути застосований в організації індивідуальної та групової освіти та корекційної роботи з дитиною на всіх етапах її розвитку.

Ми вважаємо, що вказаний підхід до розуміння сутності психологічного супроводу має велике значення, оскільки він дозволяє налагоджувати освітньо-виховний простір для дітей із синдромом Дауна, враховуючи їхній індивідуальний потенціал і навіть сприяючи його розвитку.

Концепція Ш. Бюлера про життя як психологічну проблему важлива для розуміння основних подій та вчинків, що відбуваються протягом життєвого шляху особистості. Для цього аналізуються біолого-біографічні факти життя, емоційне ставлення особистості до цих фактів та їх оцінка, а також конкретні поведінкові акти. Вважаємо, що ці три аспекти аналізу можуть створювати продуктивні умови для формування моделі психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна.

Із врахуванням цієї концепції можна більш глибоко розглядати життєвий шлях особистості, виявляти ключові моменти та етапи, що впливають на її розвиток. Аналіз біолого-біографічних фактів дозволяє розкрити фізіологічні та біографічні аспекти життя. Емоційне ставлення до цих фактів відображає психологічний вимір досвіду особистості, її почуття та емоції. Оцінка життєвого шляху особистості є суб'єктивним визначенням його цінності та значущості для самої особистості.

Застосування цієї концепції у контексті психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна може сприяти розумінню їхнього унікального життєвого

шляху, формуванню підходів, що враховують їхні емоційні реакції та особливості сприйняття свого життя. Такий підхід може сприяти розробці індивідуальної та ефективної моделі психологічної підтримки.

При вивченні поведінки людини, А. Хобарт, крім свідомості, акцентує увагу на спрямованості особистості, що залежить від різноманітних потреб, ціннісних орієнтацій та мотивів. Це визначає основні особливості поведінки [56].

У взаємодії в соціальних контактах та при досягненні нового статусу в групі, спрямованість людей може бути внутрішньою або зовнішньою. Вчений наголошує, що ця спрямованість не є стійкою якістю, яка назавжди визначає тип особистості; вона змінюється з часом. Наприклад, у дітей поступово зростає значення навчальної діяльності, у підлітків – взаємин з ровесниками, у дорослих – професійної діяльності та інше. На кожному етапі становлення особистості формується нова система цінностей, особистісних смислів, установок, інтересів, мотивів, які спонукають до різних видів діяльності та засвоюють нові норми, вимоги, ролі і т. д.

У контексті вивчення мотивів поведінки, вчені вважають, що психологічний супровід особистості повинен бути спрямований на її активність в соціальному просторі. Вони стверджують, що активність людини зумовлена її потребами, цілями та іншими факторами. Проте не кожна мета, що виникає перед людиною, веде до дії. Лише та мета, яка має цінність для людини, може спонукати її до психічної активності протягом певного періоду життя. За думкою вчених, спрямованість особистості залежить від ряду відповідних мотивів. Таким чином, у контексті мотивації психологічний супровід повинен підтримувати в людини внутрішню потребу в дії, спонукання, яке підштовхує її до відповідної дії.

Ці позиції підтримуються також в працях П. Рід, де розглядається розвиток мотиваційної активності особистості [57].

Вчений вважає, що під час діяльності відбувається одночасно як розвиток особистості, так і трансформація оточуючого середовища. Таким чином, психологічний супровід може бути спрямований на розвиток потреб і мотивів особистості, що сприятиме її активності. З одного боку, розвиток мотивації створює умови для біосоціального існування людини і пов'язаний з виникненням дефіциту в її нормальній життєдіяльності - як соціальної, так і біологічної. З іншого боку, потреби визначають активність, спрямовану на усунення цього дефіциту [57].

Дослідник розглядає мотивацію як процес, що пояснює інтенсивність, спрямованість і наполегливість спроб людей досягти мети чи цілі. Узагальнюючи принципові положення автора, можна стверджувати, що завданням психологічного супроводу у цьому контексті може бути підтримка у визначенні суб'єктивних та об'єктивних аспектів мотивації.

Серед суб'єктивних аспектів варто відзначити наступне:

1. **Необхідність.**
2. Суб'єктивне тло - внутрішню систему мотивів, рівень їх розвитку й стан у дану мить, які посилюють або послаблюють імпульс до дії.
3. Суб'єктивні засоби задоволення потреби.
4. Суб'єктивна цінність - значущість задоволення потреби та зусилля, необхідного для її задоволення.

Об'єктивні аспекти включають:

1. Об'єкт потреби.
2. Об'єктивне середовище (ситуація), яка сприяє або не сприяє її задоволенню.
3. Можливості задоволення потреби.
4. Об'єктивна цінність - значущість задоволення потреби й зусилля, необхідного для її задоволення.

Сучасні гуманістичні інтерпретації ідей психологічного супроводу, які представлені в роботах Яковлева С. Д., визнають центральну ідею особистісно-

орієнтованого підходу: людина, як особистість, вільна та має можливість слухати себе і спиратися на себе як на цілісну природну істоту, здатну точно і повно відображати внутрішні події [52]. Ця концепція підкреслює важливість внутрішнього голосу та самопізнання для розвитку особистості.

Тенденція актуалізації в контексті особистісно-орієнтованого підходу сприяє рухові особистості до більшої зрілості і, в результаті, до повноцінного ЖИТТЯ.

Використання особистісно-орієнтованого підходу в дослідженні моделі психологічного супроводу дітей із синдромом Дауна обґрунтовується інтересом до ідей аналітичної психології К.Г. Юнга. У цій концепції ключовим елементом розглядається потреба людини в самореалізації [52]. Самореалізація можлива лише тоді, коли особистість свідомо та з відповідною психологічною підтримкою обирає власний шлях.

Особистісно-орієнтований підхід враховує унікальні риси та потреби кожної особистості, визнаючи її індивідуальність та потенціал. У випадку дітей із синдромом Дауна цей підхід стає особливо важливим, оскільки він дозволяє врахувати їхні унікальні здібності та сприяти їхньому самовизначенню. Це відповідає ідеї про те, що самореалізація може бути досягнута лише в умовах поваги до індивідуальності та надання необхідної психологічної підтримки для визначення власного шляху.

Сучасні психоаналітичні аспекти психологічного супроводу, які вивчає Н. Васильєва, підкреслюють важливість основних ідей дитячого психоаналізу. Ці ідеї включають у себе уявлення про єдність психічної діяльності та неможливість її зведення до окремих функцій. Також розглядається багатофакторність розвитку дитини і визначальна роль конституційних і соціальних факторів у цьому процесі. Особливий акцент робиться на важливості суб'єктивного світу дитини у формуванні її особистості, а також на гетерохронності і нерівномірності розвитку дитини [40].

Наукова позиція Ван Джуна ґрунтується на твердженні, що психологічний супровід повинен акцентувати увагу на індивідуальних емоційних реакціях дитини, спрямованих на сприяння її гармонійному розвитку [5]. У цьому відношенні програма психологічного супроводу має стати комплексним заходом і доповнюватися окремим супроводом соціально-емоційного розвитку дитини. Основна мета цього супроводу полягає в запобіганні виникненню особистісних порушень або зупинок у особистісному розвитку, а також у сприянні вирішенню внутрішніх конфліктів і відновленні особистісного зростання [5].

У травмованої дитини порушується здатність до нормальних відносин з іншими людьми, комунікативні навички руйнуються, і їх недостатньо для вирішення соціальних завдань [7]. Таким чином, в змісті психологічного супроводу необхідно не лише створювати умови для саморозвитку дитини, а й передбачати ряд формуючих та підтримуючих емоційно-комунікативних заходів.

Інші дослідники приділяють значну увагу вивченню основних складових діяльності, таких як цілетворення, планування, прогнозування, оцінка, самооцінка, саморегуляція, та самокорекція. Бабак К. В. у своїх працях пов'язує процес супроводу з формуванням саморегуляції особистості. За його думкою, суб'єкт із високим рівнем розвитку саморегуляції встановлює критерії власних оцінок, розробляє програму для пошуку дій та використовує методи аналізу, узагальнення і абстрагування як засоби досягнення поставленої пізнавальної мети. Тобто, він здійснює операції, що відповідають вищому рівню розвитку інтелекту і включають в себе процеси рефлексії [1].

Отже, в рамках особистісно-орієнтованого підходу, суб'єктність людини розглядається через призму уявлень про активну роль людини в своєму житті. Принцип суб'єктності дозволяє аналізувати психіку людини не як сукупність окремих психічних функцій і когнітивних процесів, але як єдине ціле з усіма індивідуальними особливостями і проявами. Людина, як суб'єкт, розвиває, організує і контролює свою активність.

Суб'єктність не є вродженою особистісною характеристикою; суб'єктні якості можуть розвиватися у кожній людині. Це положення є важливим при розгляді психологічного супроводу з можливістю формування суб'єкта саморозвитку.

Методологічне значення поняття особистості в контексті особистісно-орієнтованого підходу полягає, насамперед, у розгляді його щодо активності суб'єкта діяльності. Категорія суб'єкта розкриває якість активності людини, визначає її місце та роль у бутті, її здатність до діяльності, самовизначення й розвитку. Принцип активності суб'єкта діяльності враховує не лише наявність у індивіда мотивації щодо завдань, але й таке ставлення, яке передбачає осмислення, перетворення дійсності, пошук власних рішень у відповідності з конкретними умовами та обставинами життєдіяльності, особисту ініціативу та вирішення нових творчих завдань.

Аналіз численних психологічних концепцій дозволяє виокремити основні методологічні принципи активності суб'єкта, які вказують на міру його взаємодії з навколишнім світом та визначаються часовим положенням детермінантів його поточної поведінки. Основною ознакою активності є вихід за межі ситуації, що базується на випереджальному відображенні дійсності.

Взаємодія людини, її вчинок та поведінка завжди подвійно опосередковані – зовнішньою ситуацією та внутрішніми особистісними чинниками (детермінантами). Ситуація сприймається суб'єктом соціальної взаємодії через призму когнітивної оцінки та афективного ставлення до неї.

Таким чином, психологічний супровід в контексті особистісно-індивідуального виміру повинен вирішувати основні життєві завдання, такі як узгодження особистісних потреб, здібностей, очікувань з умовами та вимогами діяльності; побудова життя відповідно до власних цілей і цінностей; формування прагнення до досконалості через вирішення суперечностей; формування різнопланової саморегуляції поведінки та мотивації.

Висновки до розділу 1

Таким чином, психологічний супровід – напрямок діяльності психологічної служби, що забезпечує єдність діяльностей всіх учасників освітнього процесу по створенню умов для розвитку і надання учням допомоги, спрямованої на активізацію власних ресурсів розвитку, запуску механізмів саморозвитку особистості при вирішенні різних життєвих ситуацій, на систему відносин, на посилення суб'єктності партнерів по спілкуванню в ситуаціях шкільної взаємодії. Психологічний супровід учнів розглядається як супровід по його життєвому шляху, яке має на увазі рух разом з ним, поруч з ним, а іноді – попереду. В умовах навчання психологічний супровід дозволяє психологу допомогти учням у вирішенні ряду проблем, пов'язаних з їх подальшим професійним становленням.

Психологічний супровід розглядається як важливий фактор у процесі особистісного розвитку, що враховує індивідуальні особливості і соціальний контекст, сприяючи мобільності та соціальному функціонуванню особистості. Ця диференціація наукових поглядів свідчить про необхідність комплексного та індивідуального підходу до психологічного супроводу у різних аспектах, таких як соціально-психологічний, особистісно-орієнтований та діяльнісний.

Психологічний супровід в рамках особистісно-індивідуального підходу має вирішувати ключові життєві завдання, такі як гармонізація особистісних потреб, здібностей та очікувань у відповідності до умов та вимог діяльності; будівництво життя відповідно до власних цілей і цінностей; стимулювання прагнення до досягнення високого ступеня вдосконалення шляхом розв'язання суперечностей; формування різноманітної саморегуляції поведінки та мотивації.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ, МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи емпіричного дослідження

Аналіз попередніх досліджень у галузі психологічного супроводу свідчить про необхідність створення всебічної системи психологічної підтримки для школярів із синдромом Дауна. Така система має сприяти повному формуванню соціальної та психологічної зрілості цих дітей, враховуючи їхній рівень психічного розвитку, готовність до соціальної взаємодії у навчальній діяльності і можливість успішно інтегруватися в суспільство.

В рамках дослідження були визначені ключові аспекти: розробка теоретичної моделі психологічного супроводу з цільовим, змістово-операційним і результативними блоками; ідентифікація компонентів соціальної компетентності, таких як когнітивний, емоційно-мотиваційний, поведінково-діяльнісний, а також висвітлення психологічних особливостей розвитку та соціальної компетентності школярів із синдромом Дауна; демонстрація ефективності системи психологічного супроводу; розробка психологічних стратегій для подолання десоціалізації батьків, які виховують дітей із синдромом Дауна.

При розробці моделі системи психологічного супроводу важливо дотримуватися певних методологічних вимог, таких як концептуальність, керованість, ефективність і відтворюваність. Концептуальність передбачає основу на науковій концепції та включення всіх характерних ознак системи в структуру супроводу, включаючи логіку процесу та цілісність.

Керованість системи підтримує можливість діагностичного цілепокладання, планування, проектування процесу супроводу, а також поетапну діагностику та варіювання засобів та методів для корекції результатів. Ефективність системи визначається її здатністю працювати в конкурентних умовах та досягати прогнозованих результатів.

Відтворюваність системи вказує на її придатність для впровадження в освітній процес та застосування для інших категорій дітей. Психологічний супровід розглядається як систему, функціональність якої забезпечується комплексом взаємодіючих та взаємообумовлених психологічних впливів: діагностично-прогностичних, організаційно-методичних, корекційно-розвиткових, консультативних, просвітницько-профілактичних [23].

Система психологічного супроводу дітей, включаючи тих, у кого є особливі потреби, зокрема із синдромом Дауна, складається з основних компонентів, таких як мета, завдання, принципи, зміст і етапи, методи і результат. Ця система представляє собою впорядковану послідовність дій, операцій і процедур, спрямованих на досягнення попередньо визначеного результату.

Ефективність системи психологічного супроводу дітей, зокрема тих із синдромом Дауна, вимагає проведення психологічної діагностики та аналізу динаміки їхнього психічного, розумового та соціального розвитку. Ключовими етапами проектування теоретичної моделі супроводу є виявлення причин труднощів у навчанні та розвитку, адаптація до соціально-психологічних викликів, а також усунення виявлених труднощів та зниження ризиків адаптаційних проблем.

Метою системи є своєчасне попередження відхилень у розвитку та формування особистості дитини, а також уникнення конфліктних ситуацій у процесі взаємодії. Важливими завданнями є формування активного співробітництва в навчальній діяльності, спрямованого на удосконалення та розвиток, а також створення умов для формування соціальної компетентності у всіх учасників супроводу.

Рис. 2.1 Теоретична модель системи психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна

У теоретичній моделі системи психологічного супроводу (рис.2.1.), цільовий блок включає в себе мету і завдання системи. Змістово-операційний блок визначає рівні організації, принципи, зміст, етапи, форми і методи психологічного впливу. Результативний блок зосереджений на оцінці ефективності психологічного супроводу.

Організація психологічного супроводу здійснюється на двох рівнях: теоретичному і практичному. Теоретичний рівень забезпечує безперервність, системність та цілісність психологічного супроводження. Практичний рівень передбачає поетапну організацію психологічного супроводу, включаючи діагностичний, організаційно-методичний, корекційно-розвивальний, формувально-профілактичний етапи. Ці етапи включають цільову спрямованість, зміст супроводу, а також діагностичні та формувальні методи для вирішення проблеми дослідження та оцінки проміжних та кінцевих результатів.

Основою для розробки системи заходів психологічного впливу слугувало вивчення структурно-змістових і динамічних особливостей формування соціальної компетентності у школярів із синдромом Дауна.

Організація психологічного супроводу, на ваш погляд, повинна враховувати ряд принципів:

1. Цілеспрямованість: полягає в підпорядкованості всіх дій і зусиль суб'єктів психологічного супроводу досягненню визначеної мети. Важливо, щоб ціль була усвідомленою та прийнятою всіма учасниками процесу.
2. Активність і самостійність: створює спрямованість інтересів, мотивів і зусиль психолога на самопізнання, розвиток професійно важливих якостей та рефлексію.
3. Гуманізація: розглядає практичного психолога як вільну особистість та повноцінний суб'єкт життя, підкреслюючи важливість поважання для всіх учасників.

4. Безперервність: забезпечує постійну взаємодію суб'єктів супроводу протягом усіх етапів професійного розвитку практикуючого психолога.
5. Відкритість: готовність до встановлення відносин і зв'язків з різними суб'єктами учбово-професійної діяльності.
6. Коректність: вимагає додержання професійної етики, такту та толерантності у взаємодії з іншими.
7. Комплексність, системність і систематичність: передбачає єдність поставлених цілей, завдань і результатів, а також систематичний підхід до дослідження різних аспектів професійного розвитку.
8. Єдність діагностики і корекції: передбачає психологічний супровід професійного розвитку у динаміці, взаємопов'язаність діагностики та корекційних заходів [34].

Дослідження складалося з чотирьох етапів, кожен із яких мав свою мету та завдання, що відповідали загальним цілям і завданням.

На підготовчому етапі ставилася проблема, проводився аналіз наукової літератури щодо психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна. Також вивчалася необхідна психолого-медико-педагогічна документація, педагогічні характеристики дітей, матеріали навчальної діяльності, оброблялися анкети батьків, педагогів та дітей. Основним завданням було визначення мети як бажаного кінцевого результату і розробка авторського підходу до вивченої проблеми.

На діагностичному етапі проводився збір даних, визначався психодіагностичний інструментарій, формувалася дослідницька вибірка, визначалася специфіка проведення психодіагностичного обстеження.

Етап психологічного впливу передбачав впровадження системи психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна. Ефективність вимірювалася за значеннями кожного компонента соціальної компетентності: когнітивного, емоційно-мотиваційного, поведінково-діяльнісного.

Формувально-прогностичний етап включав обробку та інтерпретацію даних, узагальнення результатів теоретичного й емпіричного дослідження, формулювання висновків для завершення дослідницького циклу та коригування прогнозу на підставі отриманих результатів дослідження.

У даному дослідженні психологічний супровід розглядається як комплексний процес, що включає три основні складові: метод, процес і вид діяльності, спрямований на формування ключових соціально-психологічних механізмів соціальної компетентності дитини із синдромом Дауна, таких як соціальна адаптація, соціальна ідентифікація і індивідуалізація.

При розгляді психологічного супроводу як методу виокремлюється практичний компонент, де здійснюється процес супроводу, включаючи діагностичну, інформаційну та консультативну функції. Завдання цих компонентів спрямовані на вивчення, аналіз та розвиток і корекцію пізнавальних, мотиваційних, емоційно-вольових процесів дитини, яка є суб'єктом супроводу.

Як процес, психологічний супровід передбачає створення сприятливих умов для розвитку та саморозвитку дитини, розкриття та реалізації її внутрішнього потенціалу, цілеспрямованості та активності. Сприяє вмотивованості, рефлексії та самопізнанню.

Як вид діяльності, психологічний супровід спрямований на створення психологічних умов для емоційного благополуччя, успішного особистісного розвитку дитини, розкриття та реалізації її внутрішнього потенціалу, розвитку соціальної компетентності та формування здатності до самостійного прийняття та визначення загальноприйнятих норм поведінки в соціумі.

Розроблення концептуальних положень дослідження системи психологічного супроводу дозволило вирішити як теоретичні, так і практичні завдання. На теоретичному рівні був проведений аналіз проблеми дослідження, що сприяло інтеграції теоретико-методологічних засад побудови системи психологічного супроводу в єдину теоретичну модель. Також було

систематизовано різні види супроводу особистості в системі соціальних відносин на основі визначених принципів, які описані нижче.

Теоретичний аспект дослідження дозволив виявити основні психологічні механізми системи психологічного супроводу в контексті формування соціальної компетентності дитини. Також були виявлені особливості побудови компонентів цієї системи та соціально-психологічні механізми функціонування соціальних відносин дитини в системі макро- та мікросередовища в цілісній системі соціального розвитку дитини. Дослідження також розкрило взаємозалежність цих процесів та соціалізації дитини в освітньому процесі.

На практичному рівні розроблена технологія була спрямована на вдосконалення завдань діагностики, розвитку та проектування соціальної компетентності молодших школярів та молодших підлітків із синдромом Дауна. Це досягалося шляхом розвитку компонентів соціальної компетентності в процесі освітньої діяльності.

На нашу думку, вивчення психологічного супроводу в ізоляції є неефективним. Тільки системний підхід, який інтерпретує його як процес, метод і вид діяльності одночасно, може дозволити створити цілісну технологію, спрямовану на формування соціальної компетентності дитини із синдромом Дауна.

Побудова методичного апарату для вивчення психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна базується на загальних принципах психодіагностики, а також системних, суб'єктно-діяльнісних, регуляційних, функціонально-рівневих підходів та диференційованій діагностиці відхилень у психічному розвитку.

Концептуальна модель системи психологічного супроводу для формування соціальної компетентності у школярів із синдромом Дауна враховує різні компоненти. Основою є соціально-психологічні механізми функціонування соціальних відносин дитини із синдромом Дауна в системі макро- та мікросередовища.

Отже, розробка теоретико-методологічної основи системи психологічного супроводу спрямована на формування соціальної компетентності дітей із синдромом Дауна. Це передбачає психологічний вплив на соціально-психологічні механізми функціонування соціальних відносин дитини в системі макро- та мікросередовища, сприяючи розвитку особистості завдяки усвідомленому, цілеспрямованому засвоєнню соціокультурного досвіду в різних формах діяльності. Зазначене підходить для визначення методичного апарату, найбільш релевантного для діагностики та формування соціальної компетентності на двох вікових етапах онтогенезу особистості. Це, в свою чергу, дозволяє розробити схему емпіричного дослідження, яка представлена в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Соціально-психологічні механізми функціонування соціальних відносин дитини із синдромом Дауна в системі макро- та мікросередовища

Соціально-психологічні механізми соціалізації	Функція в процесі супроводу	Діагностика
Соціальна адаптація	Стимулює активність у навколишньому середовищі та ознайомлює з його характеристиками. Для ефективного засвоєння поданої інформації сприяє розвитку когнітивних процесів, таких як порівняння, аналіз, синтез, узагальнення та класифікація.	Карта спостережень (шкали «Сприйняття кольору», «Сприйняття форми та розміру», «Концентрація, стійкість, переключення уваги», «Мислення», «Здатність довольного запам'ятовування», «Прочність запам'ятовування», Мовлення («Розуміння мови», «Чистота мовлення», «Лексика», «Здатність до переказу та розказування»),

		Навчальні навички «Читання», «Письмо», «Лічба» Методика Рене Жіля
Соціальна ідентифікація	Дозволяє засвоювати різноманітні норми поведінки, властиві оточуючим.	
Індивідуалізація	Розвиває соціальні компетенції, залежно від рівня психологічної готовності дитини до навчання та занурення у соціум.	Методика Дембо- Рубінштейн «Визначення самооцінки», «Оцінка шкільної мотивації» Лусканової, Карта спостережень (шкали «Комунікативність», «Трудові уміння і навички», «Дрібна моторика руки», «загальна координація рухів», «міміка»

У рамках нашого дослідження ми розглядаємо соціальну ідентифікацію дітей із синдромом Дауна як процес взаємозв'язку цих дітей з різними особами або групами. Головною метою соціальної ідентифікації в дітей із синдромом Дауна є сприяння їх адаптації до різноманітних соціальних норм і взаємодії з референтним оточенням.

Методологічна основа впровадження системи психологічного супроводу для учнів із синдромом Дауна передбачає виконання наступних принципів:

1. На уроках корекції враховується структура дефекту та індивідуально-психологічні особливості кожної дитини, а також її готовність до соціальної взаємодії.
2. Застосування роботи як у групі, так і індивідуально з кожним учнем.

3. Розробка психокорекційних методик для визначення рівня розвитку соціально-психологічних механізмів та соціальної компетентності, враховуючи вікові, інтелектуальні і психофізіологічні можливості дитини.
4. Розроблення методів аналізу та оцінки динаміки психокорекційного впливу на формування соціальної компетентності учнів із синдромом Дауна.
5. Здійснення цілеспрямованого психокорекційного впливу на учнів із синдромом Дауна за допомогою психокорекційного комплексу.

2.2. Опис комплексу психодіагностичних методик

Експериментальне дослідження було проведено на базі Старокутського ліцею Кутської селищної ради Косівського району Івано-Франківської області.

Вчитель інклюзивного класу – Деделюк Галина Петрівна, асистент учителя Фейчу Галина Василівна.

Директор ліцею – Марчук Галина Іванівна.

Освітня організація реалізує адаптовані основні загальноосвітні програми. У ній навчаються діти з розумовою відсталістю (інтелектуальними порушеннями) і важкими множинними порушеннями в розвитку. Кількість учнів у класі - від 5 до 12 осіб. Форма навчання - очна. Термін навчання - 9 років. Після 9 класу частина випускників продовжують навчання в 10-12 класах для підвищення рівня трудової підготовки або в освітніх організаціях початкової професійної освіти. Режим освітньої організації: робочий день з 8.30 і завершується в 17.00. Після уроків – група продовженого дня, де учні відвідують гуртки, спортивні секції, корекційні заняття. Учні харчуються два рази в день безкоштовно.

Освітня організація забезпечує максимальне комфортне перебування для розвитку учнів. У практиці педагогічного колективу враховуються вікові можливості і спираються на зону найближчого розвитку [33].

В освітній організації є свій внутрішній Статут, традиції, які створюють колектив, атмосферу, час, особистість. Формують в учнів спільні інтереси, розвивають адекватний соціальний статус колективного життя, надають колективним взаєминам певну міцність, надійність і сталість.

В експериментальному дослідженні брала участь учениця 1 - го класу - Настя П. У Насті П. - синдром Дауна , у неї спостерігаються недоліки у розвитку мови (як у вимові звуків, так і в правильності граматичних конструкцій). Відставання в розвитку мови викликано декількома факторами, які обумовлені проблемою в прийнятті мови і в формуванні пізнавальних процесів.

Відставання в психічному розвитку пізнавальної діяльності розвитку мови проявляються:

- у невеликому словниковому запасі, що приводить до не широких знань;
- у прогалинах освоєння граматичних конструкцій;
- у здатності швидко освоювати нові слова, ніж граматичні правила;
- у великих проблемах вивчення і використання загальноприйнятої мови;
- у труднощах розуміння завдання.

Крім того, поєднання маленької ротової порожнини і слабкої мускулатури мовного апарату, і мови ускладняють вимову слів. Чим довше речення, тим більше у Насті виникає проблем з артикуляцією. Через проблеми в розвитку мови в учениці часто виникають труднощі в спілкуванні, і на уроці, рідко задають їй питання, а якщо і задають, то закінчують за неї, не допомагаючи сказати самій або не даючи достатньо для цього часу [43].

Мислення. Недорозвинення мови створює враження, що у Насті пізнавальні здібності нижче, ніж насправді. Однак при виконанні невербальних завдань (класифікація предметів, рахункові операції та ін.) Настя П. показує ті ж результати, що і інші учні. У формуванні здатності до міркування і вибудовування доказів школярка відчуває значні труднощі. Не переносить навички і знання з однієї ситуації на іншу. Абстрактні поняття, в навчальних

дисциплінах недоступні для розуміння. Утруднено вміння вирішувати виниклі практичні проблеми. Обмежені уявлення, недолік в умовиводі, що лежать в основі розумової діяльності призводить до утруднення навчання шкільних предметів [26].

Пам'ять. Маленький обсяг пам'яті, потрібно більше часу для вивчення і освоєння нових навичок, і для заучування і запам'ятовування нового матеріалу.

Дефіцит слухової короточасної пам'яті та обробки слухової інформації виявляється у Насті. Вона проявляє нестабільність активної уваги, підвищену втомлюваність та виснаженість, а також має обмежений період концентрації уваги. Настя легко відволікається і швидко виснажується.

Щодо уяви, варто відзначити, що образи не виникають в уяві Насті, вона сприймає їх лише візуально. Вона може співвідносити частини малюнка, але не може об'єднати їх у цілісне зображення.

Поведінка. Характеризується, в основному слухняністю, але проявляється впертість, вибірковість в контакті, добродушна, ласкава, готова робити те, що її попросять [66].

Емоційний стан полягає у збереженні простих емоцій. Настя висловлює позитивні почуття у відношенні всіх дорослих, з якими вступає в контакт, особливо з тими, із ким постійно спілкується. Позитивні емоції спостерігаються частіше, ніж негативні. У випадку неуспіху вона замикається і віддаляється від оточуючого середовища. Емоційні реакції, як правило, не відображають глибину причини, яка їх викликала. Часто емоції виражаються недостатньо яскраво.

У констатуючому етапі експериментального дослідження розглядається рівень сформованість знань, умінь і навичок в предметних областях, рівень засвоєння змісту програми, рівень самостійності і реакції на вплив. Для експериментального дослідження був використаний моніторинг, який буде використовуватися в спеціальній індивідуальній програмі розвитку та аналізі протоколу ПМПК.

В даному експериментальному дослідженні необхідно застосовувати такі методи, як бесіда з учителем про індивідуальні особливості учнів, спостереження зовнішнє, природний експеримент, моніторинг.

При бесіді з класним керівником дослідник повинен дізнатися структуру дефекту, його тяжкість, чи є додаткові порушення, поведінкові особливості. Це необхідно для налагодження контакту з випробуваним, пошуку індивідуального підходу [6].

При зовнішньому (об'єктивному) спостереженні психолог повинен вивчити емоційні особливості учня в індивідуальній і колективній роботі, як на уроках, так і в групі продовженого дня, щоб скласти необхідний план занять та індивідуальної роботи, які спрямовані на корекцію.

При природному експерименті організовується робота, в якій випробуваний відчуває себе природно. І експериментатор не повинен впливати на випробуваного в ході експерименту. Це необхідно для того, щоб дізнатися чи міг експериментатор повпливати на хід експерименту і на його результати [40].

Моніторинг, як, безперервні контролюючі дії в системі "педагог-учень", дозволяє спостерігати (і коригувати в міру необхідності) просування учня від незнання до знання, регулярно відстежувати якості засвоєння знань і умінь в навчальному процесі [11].

Даний метод хороший тим, що дає можливість використовувати різні форми роботи, проводити групові та індивідуальні завдання. Тимчасові витрати мінімальні. Добре викладений матеріал, який приваблює учня. Повна і детальна пояснювальна записка [30].

Критерії оцінювання

3 бали - якщо учень виконує завдання самостійно і правильно, пояснюючи його, повністю дотримуючись інструкції, допускаючи іноді незначні помилки, позитивна реакція;

2 бали - якщо учень виконує за зразком, за наслідуванням, позитивна або нейтральна реакція;

1 бал - завдання виконується з частковою або значною допомогою, позитивна і нейтральна реакція;

0 бал - відмовляється виконувати завдання, негативна або нейтральна реакція.

Це дозволить дати кількісну оцінку рівню сформованості кожного окремого досвіду у школяра.

Даний моніторинг включає в себе 265 показників, що відображаються рівень сформованості навичок у школяра. У структурі моніторингу нами було виділено 4 рівня сформованості навчальних і соціальних навичок:

1. Рівень сформованості уявлень про себе і свою сім'ю

1-й рівень (0-10): не знання частин тіла, не орієнтується на вулиці і вдома, не знає, як звуть членів сім'ї.

2-й рівень (11-22): показує за допомогою вчителя частини тіла, може показати їх тільки на ляльці. Орієнтується в складі сім'ї, але імена своїх батьків не знає. Може назвати свою адресу.

3-й рівень (23-34): знає частини тіла, може показати їх на собі або ляльці. Орієнтується в складі сім'ї, знає їх імена.

4-й рівень (35-45): відповідає на всі питання правильно, без підказок.

2. Рівень сформованості навичок самообслуговування і життєзабезпечення.

1-й рівень (0-34): особа не розпізнає частини свого тіла та не має орієнтації ні вдома, ні на вулиці, а також в інших областях. Її знання обмежені лише місцями, де можна приймати їжу.

2-й рівень (35-78): особа визнає частини свого тіла та може показати їх на собі або на ляльці. Вона розуміє призначення побутових предметів, розрізняє день і ніч, знає назви та призначення окремих частин приміщення. Здатна самостійно виконувати деякі побутові завдання, такі як прибирання пилу та дошок. Також вона може називати свою адресу та орієнтується на вулицях,

розрізняючи тротуар і дорогу та знаючи їхнє призначення. Особа також дотримується правил поведінки на вулиці та в громадських місцях.

3-й рівень (79-102): особа вміє користуватися побутовими приладами вдома, знає місцезнаходження різних установ (поліклініка, пошта тощо), добре орієнтується та діє в знайомих просторах і ситуаціях. Вона розуміє соціальні норми поведінки та старається їх дотримуватися, а також може самостійно доглядати за тваринами та рослинами.

4-й рівень (102-132): особа забезпечує самообслуговування та життєзабезпечення відповідно до свого віку і розвитку.

3. Рівень сформованості комунікативних умінь.

1-й рівень (0-55): дитина не враховує можливість різних підстав для оцінки одного і того ж предмету. Наприклад, вона неадекватно оцінює ситуації спілкування, не може виразити свої думки відповідним чином, надаючи обґрунтовані оцінки та міркування. Дитина також має труднощі з підбором адекватних засобів висловлення, знаходження синонімів та антонімів, і виявляє труднощі у заміні вербальних засобів на невербальні.

Крім того, вона не вміє аргументувати свої думки, переконувати і поступатися в аргументації. В ситуаціях конфлікту інтересів рідко зберігає доброзичливе ставлення один до одного, і не виявляє взаємоконтролю під час виконання завдань. Крім того, відсутня рефлексія її власних дій як повного відображення змісту і умов виконуваних дій. Дитина не здатна будувати зрозумілі для партнера висловлювання.

2-й рівень (56-110) частково правильну відповідь: дитина не розуміє можливість різних підходів до оцінки предмета або ситуації, частково володіє вербальними засобами спілкування, не всі ситуації розуміє; не вміє обґрунтовувати власне висловлювання, не здатна домовлятися; не вміє будувати зрозумілі для партнера висловлювання, і не може отримати необхідні відомості від партнера по діяльності.

3-й рівень (111-145): дитина має частково правильний підхід до відповідей. Вона розуміє можливість різних підходів до оцінки предмета або ситуації і визнає, що різні думки можуть бути по-своєму справедливими або помилковими. Проте вона зазнає труднощі з обґрунтуванням своїх відповідей. Частково володіє вербальними засобами спілкування та розуміє ситуації, але не може ефективно аргументувати їх.

4-й рівень (146-195): дитина виявляє розуміння відносності оцінок і підходів до вибору, беручи до уваги відмінність позицій персонажів і має здатність висловити і обґрунтувати свою власну думку. Вона демонструє володіння вербальними засобами спілкування, умінням виразно говорити і інтонувати мову, висловлювати свої думки і почуття. Також присутнє емоційно позитивне ставлення до процесу співпраці, орієнтація на партнера, уміння слухати та аргументувати свою точку зору. Дитина рефлексивно ставиться до своїх дій і може будувати зрозумілі для партнера висловлювання, враховуючи інформацію, яку партнер вже знає, та вміє отримувати необхідні відомості за допомогою питань.

4. Рівень доступних знань із загальноосвітніх предметів.

1-й рівень (0-100) не знає поняття і правила з області фонетики, графіки, орфоєпії, лексики і граматики, орфографії та пунктуації (в об'ємі навчальної програми); маленький словниковий запас; односкладово відповідає на питання, не завжди правильно; не переказує; не складає речення; не розрізняє звуки на слух; не проводить класифікацію, не порівнює, не знає ліво, право, вгору, низ, більше, менше; низький рівень знання із загальноосвітніх предметів.

2-й рівень (101-205) слухає питання, але самостійно без допомоги не може відповісти; дізнається і називає по картинках героїв казок, але розповісти не може; розрізняє кілька звуків на слух; правильно називає букви в алфавітному порядку; називає предмети по порядку; знає, де ліво, право, верх, низ, але плутає; за допомогою може назвати ознаки предмета; виконує

складання за допомогою обчислювальних паличок; з папером і пластиліном не вміє працювати; знає тільки домашніх тварин, але не може їх описати [29].

3 - й рівень (206-310) Слухає питання, розуміє його, відповідає на поставлене запитання; переказує сюжет відомої казки з даного малюнку; складає текст з набору речень; розуміє відмінність між звуками і буквами; встановлює послідовність звуків в слові і їх число; розрізняє голосні і приголосні звуки, визначає їх в слові і правильно вимовляє; розрізняє слово і склад; визначає кількість складів в слові, ділить слова на склади; розрізняє предмет (ознака, дія) і слово; складає речення за допомогою схеми, малюнку, на задану тему (наприклад, на тему «Весна»); читає різні об'єкти; порівнює і впорядковує числа в межах 10; виконує класифікацію чисел за заданою або самостійно встановленою ознакою; вирізає з паперу, робить аплікацію, вміє користуватися пластиліном і знає техніку безпеки.

4-й рівень (311-420) розрізняє усну і письмову мову; розрізняє діалогічну мову; аналізує текст з порушеним порядком речень і відновлює їх послідовність в тексті; визначає тему і головну думку тексту; співвідносить заголовок і зміст тексту; складає текст по малюнку і опорними словами (після аналізу змісту малюнка); підбирає слова, близькі і протилежні за значенням при вирішенні навчальних завдань; співвідносить слова-назви дій предметів і питання, на які відповідають ці слова; співвідносить слова-назви ознак предметів і питання, на які відповідають ці слова; розрізняє назви предметів, що відповідають на питання хто? що?; встановлює співвідношення звукового і літерного складу в словах типу ковзани, праска, яма, ялина; виконує додавання і віднімання з переходом через десяток в межах 20; називає числа і результат при додаванні і відніманні, знаходить в запису додавання і віднімання значення невідомого компонента; перевіряє і виправляє виконані дії; виділяє вивчені фігури в більш складних фігурах (кількість відрізків, які утворюються, якщо на відрізьку поставити одну крапку (дві точки), що не збігаються з його кінцями; за

інструкцією може виконати завдання, зробити саморобку, під контролем дорослого; орієнтується в просторі.

Дані заповнювалися на кінець року (квітень-травень місяць) і кінець півріччя (грудень).

Висновки до розділу 2

Методична основа реалізації системи психологічного супроводу у школярів із синдромом Дауна включає наступні положення:

1. Зміст корекційних занять:
 - Враховує структуру дефекту та індивідуально-психологічні особливості дитини.
 - Сфокусований на рівні сформованості здатності до соціальної взаємодії.
2. Форми роботи:
 - Використовує як групові, так і індивідуальні підходи до роботи з учнями.
3. Розробка методик:
 - Розробляє психокорекційні методики для вивчення розвитку та формування соціально-психологічних механізмів соціальної компетентності.
 - Враховує вікові, інтелектуальні і психо-фізіологічні можливості кожної дитини.
4. Методи аналізу:
 - Розробляє методи аналізу оцінки динаміки психокорекційного впливу на формування соціальної компетентності школярів із синдромом Дауна.
5. Цілеспрямований психокорекційний вплив:

- Здійснює цілеспрямований психокорекційний вплив на школярів із синдромом Дауна за допомогою психокорекційного комплексу.

Експериментальне дослідження було проведено на базі Старокутського ліцею Кутської селищної ради Косівського району Івано-Франківської області.

Вчитель інклюзивного класу – Деделюк Галина Петрівна, асистент учителя Фейчу Галина Василівна. Директор ліцею – Марчук Галина Іванівна.

Освітня організація реалізує адаптовані основні загальноосвітні програми. У ній навчаються діти з розумовою відсталістю.

В експериментальному дослідженні брала участь учениця 1-го класу.

Освітня організація забезпечує максимальне комфортне перебування для розвитку учнів. У практиці педагогічного колективу враховуються вікові можливості і спираються на зону найближчого розвитку.

РОЗДІЛ 3

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ І ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ШКОЛЯРАМ ІЗ СИНДРОМОМ ДАУНА

3.1 Аналіз результатів дослідження

В обстеженні брала участь 1 учениця з синдромом Дауна 1-го класу.

1. Загальні відомості про дитину

ІПН дитини: Настя П.

Вік дитини: 9 років.

Мати: Олена Олегівна П.

Батько: Костянтин Вікторович П.

Рік навчання: 2.

Ступінь навчання: I

Група (особливі потреби): 2

2. Характеристика учня на початок навчального року

Дитина відвідує освітню організацію перший рік.

Сім'я повна, складається з 4-х чоловік, проживає в 2-х-кімнатній упорядкованій квартирі. Батьки дбайливо і доброзичливо ставляться до дочки, зацікавлені в успішному розвитку дитини.

Дівчинка часто хворіє соматичними захворюваннями. Основні (ходьба, біг) і прикладні (стрибки, лазіння та ін.) рухові навички сформовані. Імовірно, стан слуху і зору відповідає нормі. Н. прагне до постійної стимуляції вестибулярних і пропріоцептивних відчуттів (розкручується на гойдалки, розгойдується на стільці, гімнастичному м'ячі; різко лягає на підлогу, катається по підлозі; забирається на «шведську стінку», сходи, шафи, перила і стрибає з НИХ).

Емоційний стан дівчинки нестійкий. Велику частину часу вона знаходиться в збудженому стані. Спостерігаються різкі зміни настрою, негативізм, який супроводжується фізичним опором, криком, агресією, спрямованою на дорослого (б'є по обличчю), на предмети. Також спостерігаються рухові і сенсорно - рухові стереотипії (помахи руками стереотипії, трусіння головою, кружляння). Конфліктні ситуації викликають афективні стани, замикається, сідає в кут, падає на підлогу.

Навчальна поведінка частково сформована: знайомі мовні інструкції, дії по наслідуванню і зразком виконує при незначній допомозі дорослого. Провідна рука - права. Труднощами є підтримка правильної пози на заняттях. Дівчинка працює на групових заняттях 10 – 15 хвилин, швидко втомлюється, прагне піти з заняття.

Н. розуміє мову на побутовому рівні. Виконує прості мовні інструкції. У спонтанній мові вживає окремі слова: «їсти», «туалет», «Оля»; фрази «підемо займатися», «хочу кульку», «підемо гуляти» та ін. Мова тиха, невиразна,

відзначаються порушення складової структури слів (перестановки, заміни складів), порушення звуковимови. Знає букви, читає знайомі слова.

У спілкуванні з дорослими Н. вибірково. Вона виділяє значущого для неї дорослого, до якого підходить, бере за руку, обіймає, повідомляє про свої бажання – вимовляє слова або прості речення. Наприклад, «підемо займатися», «хочу кульку». Дівчинка рідко реагує на зміну інтонації голосу. Вона розуміє ситуацію заборони, але не приймає її, відмовляється підкорятися і виконувати прохання, що не збігаються з її бажанням.

Дівчинці не подобаються спільні ігри з дітьми. Перебуваючи поруч з ними, вважає за краще грати одна (з м'ячем, повітряними кульками). Із задоволенням грає з дорослим в тактильні ігри.

Труднощі представляє робота з пластиліном: розминка, катання ковбасок. При виконанні графічних робіт олівцем і пензлем спостерігаються неправильне утримання інструменту, слабкий натиск.

Навички самообслуговування частково сформовані. Н. неакуратно їсть ложкою, п'є з кухля. Порушено харчову поведінку: їсть тільки деякі перші страви, п'є сік. Одягається і роздягається самостійно, потрібна допомога у визначенні передньої / задньої, лицьової / виворітної сторін предметів одягу, застібанні блискавки, гудзиків. В туалет не проситься, потрібно нагадувати і пропонувати. Не вміє користуватися туалетним папером. Не завжди миє руки після відвідування туалету.

Н. групує предмети за кольором, формою, величиною з помилками, які виправляє сама. Збирає картинку з 4-х частин. Розрізняє предмети за величиною (великий, маленький). "Поштову скриньку" збирає шляхом підбору.

Н. розрізняє диких тварин (заєць, лисиця, ведмідь, вовк), домашніх тварин (кіт, корова, собака, свиня, кінь), овочі (огірок, помідор, цибуля, картопля, капуста, морква), фрукти (яблуко, груша, банан, лимон, апельсин). Показує (на собі, на ляльці) частини тіла і обличчя. Розрізняє предмети одягу (пальто,

спідниця, плаття, труси, колготки), взуття (кросівки, тапки, чоботи), меблів (стіл, стілець, крісло).

Дитина відноситься до 2 групи. Потрібен постійний нагляд і часткова епізодична допомога.

Пріоритетний зміст навчання і виховання:

1. Базові навчальні дії.
2. Комунікативні навички.

Під час експерименту, обстежувалися рівні сформованості уявлення про себе і про свою сім'ю, навички самообслуговування і життєздатності, комунікативні вміння і рівень доступності знань загальноосвітніх предметів. Експериментальне дослідження проводилася протягом 15 робочих днів, де в день приділялося 2-3 години, всі результати були записані в моніторинг.

На початок експерименту, згідно моніторингу формування соціальних навичок в учасника:

25 балів (3-й рівень): **знає частини тіла, може показати їх на собі або ляльці. Орієнтується в складі сім'ї, знає їх імена.**

75 балів (2-й рівень): **учень володіє рядом важливих навичок і знань. Він знає частини тіла та може їх вказати на своєму тілі чи на ляльці. Також він розуміє призначення побутових предметів, вміє розрізняти день і ніч, знає назви та призначення різних частин приміщення. Учень може самостійно виконувати деякі побутові завдання, такі як прибирання пилу і дошки. Важливо, що він може називати свою адресу. Також він орієнтується на вулиці, розрізняючи тротуар і проїжджу частину, і розуміє їхнє призначення. Учень **знає і часто дотримується правил поведінки на вулиці і в громадських місцях**, що свідчить про важливі соціальні навички та адаптацію [35].**

98 балів (2-й рівень) частково правильна відповідь: частково володіє вербальними засобами спілкування, не всі ситуації розуміє; не вміє обгрунтовувати власне висловлювання, не здатна домовлятися; не вміє будувати

зрозумілі для партнера висловлювання, і не може отримати необхідні відомості від партнера по діяльності.

105 балів (2-й рівень) слухає питання, але самостійно без допомоги не може відповісти; дізнається і називає по картинках героїв казок, але розповісти не може; розрізняє кілька звуків на слух; правильно називає букви в алфавіті по порядку; знає, де ліво, право, верх, низ, але плутає; за допомогою може назвати ознаки предмета; виконує складання за допомогою обчислювальних паличок; з папером і пластиліном не вміє працювати; знає тільки домашніх тварин, але не може їх описати. (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Рівні сформованості навчальних і соціальних навичок учениці з синдром Дауна

№	Рівні сформованості навчальних і соціальних навичок	Сформованість навчальних і соціальних навичок демонструє
1	Рівень сформованості уявлень про себе і свою сім'ю	25 балів
2	Рівень сформованості навичок самообслуговування та життєзабезпечення	75 балів
3	Рівень сформованості комунікативних умінь	98 балів
4	Рівень доступних знань по загальноосвітніх предметах	105 балів

Провівши констатуючий експеримент і, виходячи з його результатів, можна зробити висновок, що дівчинка потребує спеціальної індивідуальної програми розвитку, яка допоможе підвищити рівень сформованості навчальних і соціальних навичок, що вплине на успішну соціальну інтеграцію в суспільстві.

3.2 Особливості забезпечення якісного психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна: зміст, форми, методика

Аномальний розвиток психічної сфери дітей і, перш за все, затримку психічного розвитку слід розглядати як психолого-педагогічну і соціальну проблему, а саме недорозвинення мови, обумовлене розумовою відсталістю, з порушеннями зору, координації рухової сфери дітей з синдромом Дауна.

Для успішної адаптації дітей з синдромом Дауна нами створена корекційно-розвиваюча програма психолого-педагогічного супроводу "СОНЯЧНІ ДІТИ".

Програма "Сонячні діти" відповідає вимогам для дітей з обмеженими фізичними можливостями, санітарно-епідеміологічним вимогам до організацій виховання і навчання, відпочинку та оздоровлення дітей та молоді.

Програма спрямована на дітей старшого дошкільного віку від 6-7 років.

Обсяг і термін освоєння: програма призначена на 1 навчальний рік, 72 навчальних години.

Форма навчання - очна.

Особливості організації освітнього процесу. До складу групи входять діти одного віку на постійній основі.

Форми занять:

- групова форма;
- індивідуально-групова, передбачає індивідуальний підхід до дитини на заняттях, консультування батьків і педагогів, а також дозволяє включати дітей до групи, і надавати підтримку дітям, які не справляються із загальним темпом роботи.

Умови організації та режим занять:

1. Заняття проводяться 2 рази на тиждень, тривалістю по 2 години за освітньою програмою з перервами 15 хвилин (базовий модуль); для дітей з

особливими труднощами і потребами розроблений додатковий модуль, розрахований ще на 2 години на тиждень.

2. оптимальна кількість дітей в групі 2-3 дитини (групи формуються з урахуванням віку дітей; таким чином, в заняття включені вправи та ігри, адекватні віковим особливостям дітей);

3. кількість зустрічей розрахована на 1 навчальний рік, загалом 72 академічні години на рік, які проводяться згідно з календарно-тематичним планом. Заняття мають гнучку структуру, і дозволяють кожній дитині включитися в тему і зміст заняття, отримати індивідуальну допомогу.

4. набір дітей проходить за попереднім записом.

Програма «Сонячні діти» реалізується в рамках проекту «Особлива дитина». Форма організації: студія.

1.2. ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ ПРОГРАМИ

Мета: створення психолого-педагогічних умов для формування у дитини з синдромом Дауна правильного багатогранного поліфункціонального уявлення про навколишню дійсність, що сприяє оптимізації його психічного розвитку і більш ефективної соціалізації в суспільстві.

Завдання:

Виховні завдання:

- формування позитивного настрою на спілкування з однолітками;
- психологічна корекція поведінки дитини;
- соціальна профілактика, формування навичок спілкування, правильної поведінки.
- виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовищу, світу.

Розвиваючі завдання:

- пізнавально-мовний розвиток;
- художньо-естетичний розвиток;
- когнітивний розвиток;

- формування загальноінтелектуальних умінь: прийомів аналізу, порівняння, узагальнення, навичок угруповання і класифікації;
- вдосконалення сенсорно-перцептивної діяльності;
- розвиток рухів і рухової активності.

Навчальні завдання:

- формування у дітей цілісної картини світу через ігрову діяльність;
- формування знань, умінь, навичок культури поведінки;

1.3. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

Зміст програми включає в себе роботу за наступними основними розділам психологічної корекції:

1 РОЗДІЛ

- Корекція когнітивних процесів
- Навчання прийомам дії за зразком і правилами. Корекція уваги і властивостей.
- Розвиток довільності психічних процесів. Корекція пам'яті. Корекція мислення і розумових операцій. Розвиток внутрішнього плану дій.
- "Релаксація-напруга". Розвиток рефлексивних навичок "Я відчуваю..."

2 РОЗДІЛ

- Корекція соціальних і комунікативних умінь
- Розвиток комунікації. Формування комунікативних дій і операцій.
- Навчання вмінню узгодженості комунікативних дій з партнерами.
- Навчання адекватним способам вирішення конфліктних ситуацій. Підвищення соціометричного статусу учнів.

3 РОЗДІЛ

- Корекція поведінки.
- Навчання прийомам психічної саморегуляції. Навчання прийомам контролю над своїми діями. Навчання основним прийомам

релаксації. Навчання орієнтування в емоційних станах. Формування адекватної самооцінки.

4 РОЗДІЛ

- Корекція порушень емоційно-особистісної сфери (10 годин)
- Основи саморегуляції. Я вчуся володіти собою. Спокій. Дружелюбність.
- Послух. Соромливість. Агресію - під контроль.

5 РОЗДІЛ

Підсумкові заняття.

Таблиця 3.2

Навчально-тематичний план "Сонячні діти"

№ п / п	Назва розділу, теми	Кількість годин			Форма атестації / контролью
		Всього	Теорія	Практика	
1	Корекція когнітивних процесів	26	4	12	Спостереження
2	Корекція соціальних і комунікативних умінь	18	4	4	Спостереження
3	Корекція поведінки	14	2	6	Спостереження
4	Корекція порушень емоційно-особистісної сфери	10	2	6	Спостереження
5	Підсумкові заняття	12	4	8	Спостереження
	Всього	72			

1.4. ПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ОСВОЄННЯ ПРОГРАМИ

Запланований результат:

- створення позитивного емоційного настрою на спілкування зі однолітками та батьками;
- освоєння дітьми елементів дидактичних і рольових ігор, навичок предметної, мовної та рухової діяльності;
- формування миролюбності як активної риси особистості дитини;
- формування активної батьківської позиції;
- психологічна корекція поведінки дитини;
- соціальна профілактика, формування навичок спілкування, правильної поведінки;
- виховання позитивного емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього середовища, світу;
- формування загальноінтелектуальних умінь: прийомів аналізу, порівняння,
- узагальнення, навичок угруповання і класифікації;
- розвиток рухів і рухової активності.

Критерії оцінки результатів:

1. Зростання інтересу до виконання корекційно-розвиваючих завдань для дитини:
 - оцінка враховує, наскільки дитина проявляє зацікавленість та позитивне ставлення до виконання завдань, спрямованих на корекцію та розвиток.
2. Збільшення зацікавленості в спеціальних вправах на розвиток навчальних схильностей:
 - враховується рівень зацікавленості дитини у спеціальних вправах, спрямованих на розвиток конкретних навчальних навичок та схильностей.
3. Підвищення рівня активності дитини та бажання співпраці:

- оцінка виявлення бажання дитини активно брати участь у різноманітних діяльностях, співпрацювати та взаємодіяти з оточуючими.
4. Підвищення рівня зацікавленості в проведенні спільних справ дорослого і дитини:
- враховується рівень інтересу дитини до участі в спільних справах разом із дорослим, що свідчить про важливість взаємодії та спільної діяльності.

Робота з батьками дітей:

- анкетування батьків;
- просвітницька робота у формі лекцій, семінарів-практикумів та круглий стіл;

Індивідуальна консультативна робота.

Взаємодія здійснюється на підставі договору з батьками, в програмі передбачені спільні дитячо-батьківські заняття, тренінги, консультації, свята.

2. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОГРАМИ

2.1. МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Для реалізації програми "Сонячні діти" створено спеціально організоване просторове середовище: студія, оснащена меблями; необхідний інструментарій і дидактичний матеріал відповідний віку і вимогам програми з розрахунком на кожну дитину по обліковому складу; магнітофон для музичного супроводу занять.

2.2. КАДРОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Заняття проводить кваліфікований педагог-психолог, який знає вікові особливості дітей, що володіє навичками ефективної комунікації та проведення діагностичного дослідження, що знає специфіку роботи з дітьми з обмеженими фізичними можливостями.

2.3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

Принципи психокорекційної роботи з дітьми:

1. Принцип єдності діагностики та корекції:
 - визначення методів корекції ґрунтується на діагностичних даних, що забезпечує цілісний підхід до роботи з дитиною.
2. Безумовне прийняття кожної дитини:
 - урахування всіх індивідуальних рис характеру та особливостей особистості, щоб кожна дитина відчувала підтримку та повагу.
3. Принцип компенсації:
 - орієнтація на збережені та більш розвинені психічні процеси, сприяючи їх використанню для досягнення позитивних результатів.
4. Принцип системності і послідовності:
 - організація роботи з урахуванням різних рівнів організації психічних процесів, забезпечуючи системність та послідовність у подачі матеріалу.
5. Дотримання необхідних умов для розвитку особистості:
 - створення комфортної ситуації для дитини, підтримка позитивного емоційного фону та забезпечення необхідних умов для її розвитку.

Методика

Корекція когнітивних процесів "як навчитися вчитися"

- 1) корекція уваги і її властивості. Розвиток довільності психічних процесів.
 - 2) корекція мислення і розумових операцій. Розвиток внутрішнього плану дії.
 - 3) корекція пам'яті. Навчання прийомам запам'ятовування.
 - 4) корекція сприйняття.
 - 5) релаксація – напруга.
 - 6) розвиток рефлексивних навичок.
- Корекція соціальних і комунікативних умінь
- 1) освоєння прийомів активного спілкування "я та інші".
 - 2) навчання володінню собою.

- 3) відстоювання своєї точки зору і аргументації "моя думка".
- 4) усунення бар'єрів спілкування "я + ти".
- 5) навички спільної роботи. Конфлікти і способи їх вирішення.

Відпрацювання навичок неконфліктної поведінки.

Корекція поведінки "пізнаючи себе та інших"

- 1) "Вчимося керувати своїми емоціями"
- 2) "Я тебе розумію". Розвиток почуття емпатії.
- 3) "Спокій. Вчимося правильно дихати".
- 4) "Індивідуальність або чим я відрізняюся від інших"
- 5) "Я і ти. Чим ми схожі".

Корекція емоційно-особистісної сфери

- 1) "Я вчуся володіти собою". Основи саморегуляції.
- 2) "Послух".
- 3) "Агресію – під контроль".

2.4. ФОРМИ АТЕСТАЦІЇ ТА КОНТРОЛЮ

- 1) включене спостереження

2) Методика "Тулуз П'єрона" (властивості уваги: концентрація, стійкість, переключення, психомоторного темпу, вольової регуляції, динаміки працездатності).

3) Методика "Малюнок людини" (когнітивні проблеми, емоційні особливості, сфера спілкування, сфера соціальних відносин, сексуальна сфера, ознаки можливих психічних патологій).

- 4) ведення індивідуального портфоліо для кожної дитини.
- 5) участь у різних конкурсах, виставках, фестивалях.
- 6) підсумкове заняття-випускне заняття з врученням портфоліо дітям, Підведення підсумків.

Програма базується на таких принципах:

1. Принцип онтогенезу, що ґрунтується на врахуванні послідовності виникнення та розвитку психічних функцій і новоутворень в онтогенезі.

Реалізація цього принципу дозволяє враховувати загальні закономірності розвитку у дітей із синдромом Дауна, а також будувати модель корекційно-розвиваючого навчання, орієнтованого на сензитивні періоди у розвитку психічних функцій.

2. Принцип розвиваючого навчання, що включає подолання відставань і нормалізацію розвитку, а також його збагачення та ампліфікацію. Визначення індивідуальних можливостей дитини з синдромом Дауна можливе тільки через активну участь педагогів, які керують розвитком дитини та виявляють її потенційні можливості.
3. Принцип корекційної спрямованості виховання і навчання, який передбачає індивідуально-диференційований підхід до дитини, з урахуванням структури і вираженості порушень, виявлення потенційних можливостей дитини.
4. Принцип обліку провідної діяльності, що акцентується на організації самостійних дитячих "відкриттів" під час різних видів діяльності (гри, спілкування, дослідження і т.д.). Педагог виступає як організатор освітнього процесу.
5. Принцип системності, який базується на уявленні про мову як складну функціональну систему з взаємодією структурних компонентів. Вивчення мови, процесу її розвитку і корекції порушень передбачає вплив на всі аспекти мовної функціональної системи;
6. Психологічної комфортності: взаємини між дітьми і дорослими будуються на основі доброзичливості, підтримки і взаємодопомоги, сприяючи психологічному комфорту в навчальному середовищі.
7. Цілісності: стратегія і тактика освітньої роботи з дітьми ґрунтуються на уявленні про цілісну життєдіяльність дитини, сприяючи формуванню цілісного уявлення про світ, себе та соціокультурні відносини.

8. Варіативності: надаються можливості дітям обирати матеріали, види активності, учасників спільної діяльності, форми спілкування, інформацію та способи дії.

9. Безперервності: забезпечується спадкоємність в змісті, технологіях і методах між дошкільною і початковою загальною освітою, визначаючи вектор на далеку перспективу розвитку.

10. Інтеграції освітніх областей: враховуються вікові можливості та особливості дітей, інтегруючи освітні області з урахуванням їхньої специфіки та можливостей.

11. Гнучкого розподілу компонентів режиму протягом дня: створюється гнучкий графік, що дозволяє ефективно розподіляти час та активності протягом дня.

12. Інтерактивний принцип: освітній процес будується на основі розробленої "сітки важливих справ" в основній освітній програмі, яка включає основні події, орієнтовані на всі напрямки розвитку учня [22].

Зміст програми має бути орієнтований на різнобічний розвиток дитини з урахуванням її вікових та індивідуальних можливостей, тому має забезпечувати розвиток особистості, мотивації і здібностей в різних видах діяльності і охоплювати наступні структурні одиниці, що представляють визначення напрямку розвитку і освіти:

- соціально-комунікативний розвиток,
- пізнавальний розвиток,
- мовленнєвий розвиток,
- художньо-естетичний розвиток,
- фізичний розвиток.

Зміст освітніх областей передбачає перспективне тематичне планування корекційно-освітнього процесу на рік. Варіативні форми, способи, методи і засоби реалізації СПР підбираються з врахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів з синдромом Дауна, специфіки їх освітніх потреб та

інтересів в різних видах дитячої діяльності, соціального запиту батьків (законних представників).

Для учнів з синдромом Дауна виявляється важко освоювати математичні знання, включаючи початкові навички, які є необхідними в повсякденному житті. Тому вирішено приділити особливу увагу цій проблемі. Однією з інноваційних ідей є впровадження спеціально розробленої методики "Нумікон" для навчання основам математики.

Методика "Нумікон" використовує наочний матеріал, де числа представлені формами-шаблонами, розфарбованими в різні кольори. Це робить їх доступними для зорового і тактильного сприйняття. В набір входять кольорові штирі, панель та картки із завданнями. Маніпуляції учня з деталями призводять до того, що дії з числами стають наочними і відчутними.

Використання методики "Нумікон" сприяє успішному формуванню у учня з синдромом Дауна елементарних математичних навичок. Цей підхід робить процес навчання цікавим та доступним, а також враховує особливості сприйняття і навчання цієї категорії учнів

[45].

Основною формою організації корекційно-розвиваючої діяльності в освітній організації для учня з синдромом Дауна є індивідуальні педагогічні заходи, на яких здійснюється формування, корекція і компенсація психічних процесів і розвиток мовної системи. Корекційно-розвиваюча робота передбачає чітку організацію перебування учня, правильний розподіл навантаження протягом дня, координацію і спадкоємність в роботі логопеда, дефектолога, психолога, вихователів, музичного керівника, інструктора з фізичного виховання.

Виконання корекційних, розвиваючих і виховних завдань, поставлених програмою, забезпечується завдяки комплексному підходу та інтеграції зусиль всіх фахівців.

Спеціальна індивідуальна програма розвитку, становить індивідуальний режим дня учня; матеріально-технічне забезпечення; особливості традиційних подій, свят і заходів; організацію розвиваючого предметно-просторового середовища відповідає організаційному розділу основної програми освітньої організації.

3.3 Аналіз ефективності системи забезпечення психологічного супроводу школярів із синдромом Дауна як умова їх адаптації, соціалізації й інтеграції

У період експериментального дослідження відзначали, що рівень сформованості соціальних і навчальних навичок у Насті знаходиться на низькому рівні. На основі цих даних для учениці була розроблена спеціальна індивідуальна програма розвитку, яка допоможе підвищити рівень підготовки до соціальної інтеграції суспільства. Реалізація спеціальної програми розвитку (СПР) проходила в період першого півріччя. У її апробації брали участь класний керівник класу, педагог-психолог, вчитель - логопед, вчителі предметники, вихователь і батьки Насті. За перше півріччя навчання Насті проходило не перервано, в одному напрямку, на кожному занятті. Під час заняття аналізувалася не тільки робота учениці, а й психологічний стан і її реакція на завдання, яке записували і передавали учасникам, що сприяло скоординувати і змінити наступне заняття, що б отримати позитивний результат. В кінці групи продовженого дня вихователь проводив бесіду з батьками Насті, давав аналіз результатів і психологічний стан школярки.

За перше навчальне півріччя було проведено: 12 занять у педагога психолога, 12 занять у вчителя-логопеда, 4 номери для загальношкільних заходів, 4 вироби на виставку, брала участь на всіх класних годинах, бесідах, творчих роботах і прогулянках.

Наприкінці року провели підсумковий моніторинг.

Таблиця 3.3

Рівні сформованості навчальних і соціальних навичок у школярки з синдромом Дауна

№	Рівні сформованості навчальних і соціальних навичок	Сформованість навчальних і соціальних навичок демонструють
1	Рівень сформованості уявлень про себе і свою сім'ю	39 балів
2	Рівень сформованості навичок самообслуговування і життєзабезпечення	95 балів
3	Рівень сформованості комунікативних умінь	105 балів
4	Рівень доступних знань із загальноосвітніх предметів	195 балів

39 балів (4-й рівень) відповідає на всі питання правильно.

Отримавши 95 балів, що відповідає 3-му рівню, особа виявляє такі навички та компетенції:

1. Використання побутових приладів: уміє користуватися вдома побутовими приладами, що свідчить про здатність ефективно виконувати побутові завдання та опікуватися основними домашніми пристроями.
2. Орієнтація в просторі та ситуаціях: володіє достатньою рівнем орієнтації в просторі та ситуаціях, діє в знайомому оточенні з достатньою впевненістю.
3. Знання місць та служб: має інформацію про розташування різних місць, таких як поліклініка, пошта тощо, що вказує на відмінну орієнтацію в місті або населеному пункті.
4. Знання соціальних норм: розуміє соціальні норми поведінки та намагається їх виконувати, що свідчить про адаптованість до соціальних конвенцій та правил.
5. Самостійний догляд за тваринами і рослинами: має можливість самостійно доглядати за тваринами і рослинами, виявляючи

відповідальність та здатність до самостійного догляду за домашнім оточенням.

Ці показники свідчать про досить високий рівень самообслуговування та соціальної адаптації особи на повсякденному рівні.

105 балів (2-й рівень) частково правильна відповідь: дитина не розуміє можливість різних підходів до оцінки предмета або ситуації, частково володіє вербальними засобами спілкування, не всі ситуації розуміє; не вміє обґрунтовувати власне висловлювання, не здатна домовлятися; не вміє будувати зрозумілі для партнера висловлювання, і не може отримати необхідні відомості від партнера по діяльності.

195 балів (2-й рівень) слухає питання, але самостійно без допомоги не може відповісти; дізнається і називає по картинках героїв казок, але розповісти не може; розрізняє кілька звуків на слух; правильно називає букви в алфавітному порядку; називає предмети по порядку; знає, де ліво, право, верх, низ, але плутає; за допомогою може назвати ознаки предмета; виконує складання за допомогою обчислювальних паличок; з папером і пластиліном не вміє працювати; знає тільки домашніх тварин, але не може їх описати. (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Рівня сформованості навчальних і соціальних навичок у школярки з синдромом Дауна

№	Рівні сформованості навчальних і соціальних навичок	Сформованість навчальних і соціальних навичок демонструють	
		На початок півріччя	На кінець півріччя
1	Рівень сформованості уявлень про себе і свою сім'ю	25 балів	39 балів
2	Рівень сформованості навичок самообслуговування і життєзабезпечення	75 балів	95 балів

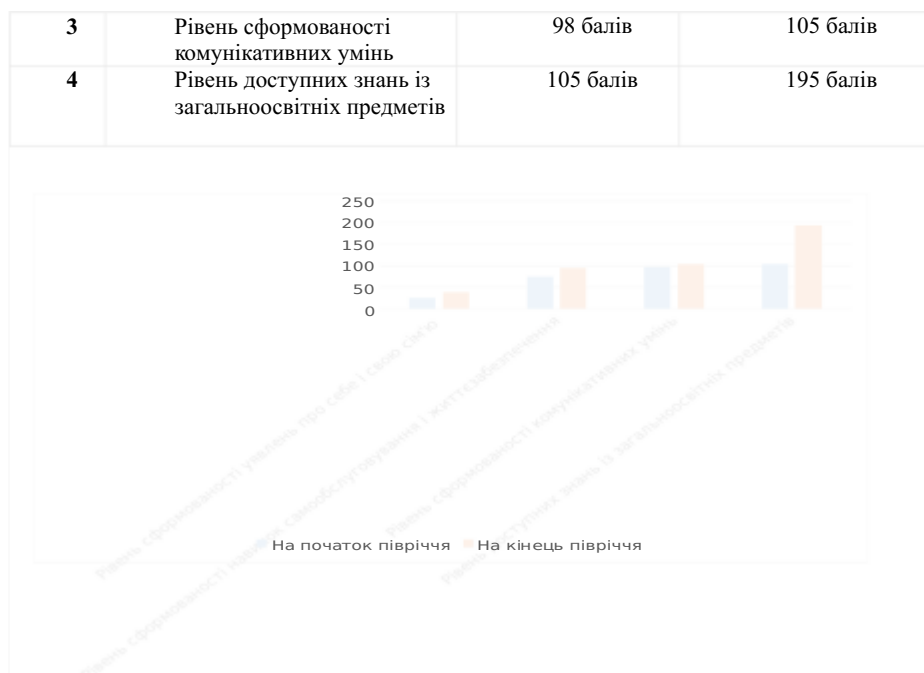

Рис. 3.1. Порівняльна діаграма рівнів сформованості навчальних і соціальних навичок

Таким чином, розглядаючи отримані результати можна відзначити, що рівень сформованості навчальних і соціальних навичок збільшився в порівнянні з результатами констатуючого експерименту.

Це говорить про те, що запропонована спеціальна індивідуальна програма розвитку і методичні рекомендації по формуванню соціальних і навчальних навичок підвищують засвоєваність знань учнів з синдромом Дауна, попереджаючи і усуваючи труднощі, які виникають в період формування рівнів.

Висновки до розділу 3

Ми припустили, що успішність соціальної інтеграції та адаптації учня з синдромом Дауна залежать від спеціальної індивідуальної програми розвитку.

А також, що ефективність педагогічної технології, спрямованої на соціальну інтеграцію і адаптацію, формування соціально-побутових навичок, комунікативних знань про себе і про свою сім'ю в учнів з синдромом Дауна, виявиться істотно вище, якщо буде включати в себе процес реалізації спеціальної індивідуальної програми розвитку з використанням різних методик, корекційно - розвиваючих робіт, комплекс програм по вихованню, позакласної діяльності та співробітництво з сім'єю.

Аналіз результатів показав, що розроблена спеціальна програма розвитку і групова робота педагогів освітньої організації сприяла позитивному впливу на фізичний і психічний стан учениці з синдромом Дауна.

Перебуваючи серед своїх однолітків, зі схожими проблемами, школярка перестає відчувати почуття неповноцінності, охоче спілкується. Втрачаючи гіперопіку батьків, вчиться бути самостійною, бере на себе відповідальність за вирішення посильних проблем.

Сприятливі соціальні умови і способи взаємодії з навколишньою дійсністю сприяють успішності соціальної інтеграції та адаптації учениці з синдромом Дауна.

Отже, своєчасне розробка і реалізація СПР збільшить рівень сформованості навчальних і соціальних навичок учня з синдромом Дауна, що допоможе в подальшому його реалізації, позитивної соціалізації в суспільстві.

Таким чином, ефективність спеціальної індивідуальної програми розвитку, спрямована на соціально-психологічну адаптацію і формування соціально-побутових, комунікативних навичок в учнів з синдромом Дауна, виявиться істотно вище, якщо буде включати в себе процес реалізації групової роботи педагогів освітньої організації з використанням методик, спрямованих на розвиток і корекцію освітніх і соціальних навичок.

ВИСНОВКИ

Провівши дослідження, можемо зробити наступні висновки:

Психологічний супровід – напрямок діяльності психологічної служби, що забезпечує єдність діяльностей всіх учасників освітнього процесу по створенню умов для розвитку і надання учням допомоги, спрямованої на активізацію власних ресурсів розвитку, запуску механізмів саморозвитку особистості при вирішенні різних життєвих ситуацій, на систему відносин, на посилення суб'єктності партнерів по спілкуванню в ситуаціях шкільної взаємодії. Психологічний супровід учнів розглядається як супровід по його життєвому шляху, яке має на увазі рух разом з ним, поруч з ним, а іноді – попереду. В умовах навчання психологічний супровід дозволяє психологу допомогти учням у вирішенні ряду проблем, пов'язаних з їх подальшим професійним становленням.

Психологічний супровід розглядається як важливий фактор у процесі особистісного розвитку, що враховує індивідуальні особливості і соціальний контекст, сприяючи мобільності та соціальному функціонуванню особистості. Ця диференціація наукових поглядів свідчить про необхідність комплексного та індивідуального підходу до психологічного супроводу у різних аспектах, таких як соціально-психологічний, особистісно-орієнтований та діяльнісний.

Психологічний супровід в контексті особистісно-індивідуального виміру повинен вирішувати основні життєві завдання, такі як узгодження особистісних потреб, здібностей, очікувань з умовами та вимогами діяльності; побудова життя відповідно до власних цілей і цінностей; формування прагнення до досконалості через вирішення суперечностей; формування різнопланової саморегуляції поведінки та мотивації.

Методична основа реалізації системи психологічного супроводу у школярів із синдромом Дауна передбачає наступні положення:

1. Зміст корекційних занять: враховує структуру дефекту та індивідуально-психологічні особливості дитини, а також сформованість здатності до соціальної взаємодії. Це означає, що навчальний матеріал і методи корекції повинні бути адаптовані до конкретних потреб та особливостей кожного учня.
2. Групова та індивідуальна форма роботи: використовує як групову, так і індивідуальну форму роботи з учнями. Це дозволяє налагоджувати ефективний контакт та враховувати індивідуальні особливості розвитку кожного школяра.
3. Розробка психокорекційних методик: здійснюється для з'ясування розвитку та формування соціально-психологічних механізмів соціальної компетентності. Особлива увага приділяється врахуванню вікових, інтелектуальних і психо-фізіологічних можливостей кожної дитини.
4. Розробка методів аналізу оцінки динаміки: визначається для ефективного вимірювання та оцінки динаміки психокорекційного впливу на формування соціальної компетентності школярів із синдромом Дауна.
5. Цілеспрямований психокорекційний вплив: здійснюється через психокорекційний комплекс, який включає в себе комплексні заходи та методи, спрямовані на розвиток соціальної компетентності учнів із синдромом Дауна.

Ці принципи створюють основу для ефективної психологічної підтримки та корекції учнів із синдромом Дауна, сприяючи їхньому успішному соціальному і психологічному розвитку.

Експериментальне дослідження було проведено на базі Старокутського ліцею Кутської селищної ради Косівського району Івано-Франківської області.

Вчитель інклюзивного класу – Деделюк Галина Петрівна, асистент учителя Фейчу Галина Василівна. Директор ліцею – Марчук Галина Іванівна.

Освітня організація реалізує адаптовані основні загальноосвітні програми. У ній навчаються діти з розумовою відсталістю.

В експериментальному дослідженні брала участь учениця 1-го класу.

Освітня організація забезпечує максимальне комфортне перебування для розвитку учнів. У практиці педагогічного колективу враховуються вікові можливості і спираються на зону найближчого розвитку.

Ми припустили, що успішність соціальної інтеграції та адаптації учня з синдромом Дауна залежать від спеціальної індивідуальної програми розвитку.

А також, що ефективність педагогічної технології, спрямованої на соціальну інтеграцію і адаптацію, формування соціально-побутових навичок, комунікативних знань про себе і про свою сім'ю в учнів з синдромом Дауна, виявиться істотно вище, якщо буде включати в себе процес реалізації спеціальної індивідуальної програми розвитку з використанням різних методик, корекційно - розвиваючих робіт, комплекс програм по вихованню, позакласної діяльності та співробітництво з сім'єю.

Аналіз результатів показав, що розроблена спеціальна програма розвитку і групова робота педагогів освітньої організації сприяла позитивному впливу на фізичний і психічний стан учениці з синдромом Дауна.

Перебуваючи серед своїх однолітків, зі схожими проблемами, школярка перестає відчувати почуття неповноцінності, охочіше спілкується. Втрачаючи гіперопіку батьків, вчиться бути самостійною, бере на себе відповідальність за вирішення посильних проблем.

Сприятливі соціальні умови і способи взаємодії з навколишньою дійсністю сприяють успішності соціальної інтеграції та адаптації учениці з синдромом Дауна.

Отже, своєчасне розробка і реалізація СПР збільшить рівень сформованості навчальних і соціальних навичок учня з синдромом Дауна, що допоможе в подальшому його реалізації, позитивної соціалізації в суспільстві.

Таким чином, ефективність спеціальної індивідуальної програми розвитку, спрямована на соціально-психологічну адаптацію і формування соціально-побутових, комунікативних навичок в учнів з синдромом Дауна,

виявиться істотно вище, якщо буде включати в себе процес реалізації групової роботи педагогів освітньої організації з використанням методик, спрямованих на розвиток і корекцію освітніх і соціальних навичок.

Схожість

Джерела з Інтернету

320

1	https://lib.iitta.gov.ua/739532/1/%D0%9C%D0%B5%D1%82%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87%D0%BD%D1%96%20%...	12 джерел	0.77%
2	https://ua-referat.com/%D0%A4%D0%BE%D1%80%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D1...	3 джерела	0.42%
3	http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/619/1/romanenko_ua.pdf	2 джерела	0.33%
4	http://dnz429.edu.kh.ua/psihologichna_storinka/vodospad_konsulitacij	4 джерела	0.22%
5	http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5698/1/%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%...	7 джерел	0.21%
6	https://naurok.com.ua/ya---ukrainochka-konspekt-vihovnogo-zahodu-284596.html	15 джерел	0.2%
7	http://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/5515/1/%d0%9c%d0%b0%d0%b3%d1%96%d1%81%d1%82%d0%b5%d1%8...		0.19%
8	http://uchika.in.ua/bazovij-komponent-profesijnovi-diyalnosti-praktichnogo-psihol.html		0.18%
10	http://ussf.kiev.ua/images/27-28-forum-program_26.04.pdf		0.16%
11	http://detkam.in.ua/predstavlennya-dosvidu-roboti-sensornij-rozvitok-ditej-molodsh.html	36 джерел	0.16%
12	http://uadoc.zavantag.com/text/13550/index-1.html?page=2	10 джерел	0.15%
13	http://lib.iitta.gov.ua/712267/2/%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D0...		0.15%
14	http://dspace.hnpu.edu.ua/bitstream/123456789/4385/1/%d0%90%d0%ba%d1%82%d1%83%d0%b0%d0%bb%d1%8c%...	5 джерел	0.14%
15	https://studfile.net/preview/5672749/page:29	17 джерел	0.14%
16	https://lib.iitta.gov.ua/723004/1/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%BD%...	2 джерела	0.14%
17	https://library.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/04/Aktualny_pitannya_suc_psihologii_1_2015.pdf	24 джерела	0.12%
18	http://www.student-works.com.ua/referats/econimichna_teoria/1713.html	3 джерела	0.12%
19	https://ukrhealth.net/down-syndrome		0.12%
20	http://elibrary.kubg.edu.ua/18245/1/T_Datsenko_NMC_IDPO_102%281%29.pdf		0.12%
21	https://sf0c80bb9c59d63ce.jimcontent.com/download/version/0/module/12012475049/name/%D0%BA%D1%83%D1%...	2 джерела	0.12%

23	http://repositc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/7912/1/psychology_03_1_ukr.pdf	6 джерел	0.1%
24	https://khnra.edu.ua/wp-content/uploads/2023/01/Krygin-V.-K.-Formuvannya-emotsiy-nogo-intelektu-pidlitkiv-z-poru	8 джерел	0.09%
25	https://ua-referat.com/%D0%9F%D1%96%D0%B4%D0%B3%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BA%D0%B0_%D1%	12 джерел	0.09%
26	http://www.myshared.ru/slide/1407361		0.09%
27	https://vseosvita.ua/library/rol-politichnogo-lidera-v-procesi-konsolidacii-nacii-192250.html	23 джерела	0.08%
28	http://uadoc.zavantag.com/text/5270/index-1.html		0.08%
29	http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/download/1192/1189/1194	2 джерела	0.07%
30	https://www.naurok.com.ua/interaktivne-navchannya-yak-zasib-pidvischennya-efektivnosti-uroku-nimecko-movi-138495.html		0.07%
31	http://skvor.info/teachers/program/2-class.html	31 джерело	0.07%
32	http://ditu.gov.ua/docs/dop_2009.pdf		0.07%
33	http://elar.kpnu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/5370/Dziniak-A.V.-PO1-M17z-free.pdf?isAllowed=y&sequence=1		0.07%
35	http://detkam.in.ua/formuvannya-motivacijnoyi-gotovnosti-do-navchannya-v-shkoli-u.html		0.06%
36	http://dspace.idgu.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/1993/%d0%9d%d1%96%d0%b4%d0%b5%d0%bb%d1%8c%d1%...		0.06%
38	https://lib.iitta.gov.ua/721736/1/zbirka_14_3_print%20%281%29.pdf	2 джерела	0.06%
39	https://rep.dnuvs.ukr.education/server/api/core/bitstreams/6862956f-612b-4a77-bd55-aa469a44715c/content	3 джерела	0.06%
40	http://ekhsuir.kspu.edu.ua/xmlui/handle/123456789/11253?show=full	15 джерел	0.06%
41	https://abstracts.donnu.edu.ua/article/download/7333/7357	2 джерела	0.06%
44	http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/541/1/347_%d0%9d_%d0%97_%e2%84%964_2014.PDF	17 джерел	0.05%
45	http://pervomaisk-uo.at.ua/Psiholog_slujba/metod_rekom/robota_z_obdarovanimi-metodichka_gotovo.doc		0.05%
46	http://lib.iitta.gov.ua/722339/1/%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%B8%D1%81%D1%82%D1%81%D0%BD%D0%BE-%D...		0.05%
47	http://orcid.org/0000-0001-5037-0550		0.05%
48	https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/55687/1/%d0%9f%d0%b5%d0%b4%d0%b0%d0%b3%d0%be%d0%b3%d1%96%d0%ba...		0.05%

